

Josef Štochl

Norma českého jambu

Český jamb přitahuje znovu a znovu pozornost versologů, kteří zkoumají obrovský korpus básnických textů. Impozantní je rozsah korpusu manuálně zpracovaného Miroslavem Červenkou (a jeho spolupracovníci a spolupracovníky), nové možnosti přineslo zpracování počítačové. Čeho se nedostává, to jsou pokusy o interpretaci získaných faktů a nová doplnění a opravy výkladů starších. Zejména jde o metrickou interpretaci pomezích případů, „potenciálních jambů“. V posledních desetiletích jsou příliš bezproblémově prohlašovány za jamby. Tato studie se v polemické návaznosti na starší práce pokouší o částečně novou interpretaci normy českého jambu.

Inspirací této studie je zejména potřeba vyslovit se k tomu, že podnětné, byť „kosmetické“, jak sám jejich autor říká (PLECHÁČ 2012b), úpravy generativního popisu českého metrického verše, popisu, jehož tvůrcem je versolog světového formátu Miroslav Červenka (2006), nezaplňují bílá místa (je možné, že ani po vzniku tohoto textu nebude „vybarveno“ vše) a neopravují zřejmé Červenkovy chyby, např. evidentní neplatnost preferenčního pravidla P2 u nemála básníků v případě přízvukování koncové silné pozice mužských jambů (a konečně i trochejů: např. u Kollára sám Červenka uvádí nulovou akcentuaci poslední těžké doby v jeho pětistopých sestupných dvoudobých útvarech!).

Stojím na straně strukturalistické argumentace ze 30. let dvacátého století ve prospěch jambičnosti veršů Máchova *Máje* (s malým otazníkem u jambů třístopých) a třeba i Erbenových Svatebních košilí. K této diskusi srv. zejména Jakobsona (1995a, b), *Naši řeč*, Grunda („trojiktový volný verš“ [cit. dle JAKOBSON 1995b] i ve Svatebních košilích; Grundova charakteristika některých Erbenových básní jako tónických se opírala např. o Šolce). Nicméně by se s vaničkou nemělo vylévat dítě a nemělo by uniknout pozornosti, že dominantní směr české vědy o verši od té doby víceméně bezproblémově pokládal za jamby verše metricky stojící na pomezí daktylotrocheje a jambu, ba přímo daktylotrocheje, resp. řady sylabické (ilustruji zde zejm. na případu Červenková [2006] postoje ke 144veršové skladbě S. K. Neumanna „Rok chudého na slunci“ [NEUMANN 2007]). V případě všech (sub)textů vyžadujících odpověď na otázku „Jamb, anebo daktylotrochej (daktyl, ‚jamboid‘, ‚daktylotrocheid‘ či ještě něco jiného)?“ strukturalisté, pravda, jednotni nebyli.

Diferencovaněji než pravověrní strukturalisté se na věc díval Horálek: „jambicky zaměřené“

Svatební košile, „prostě jambická“ či „pravidelně jambická“ Lilie (HORÁLEK 1965).POZN.

1

Zde přináším úplný přehled pramenů, jež jsem excerpoval:

A) *Poezie*: viz tabulka

B) Neveršované texty, u nichž jsem zjišťoval procentuální podíl vzestupných větných incipitů:

Do roku 1921:

Rozhraní slohu odborného, uměleckého a publicistického

Šalda, František Xaver: *Kritické projevy 11. 1919-1921* (Praha: Československý spisovatel 1959)

Pro období 1922-1939:

Krásná literatura

Čapek, Josef: *Kulhavý poutník* (Praha: Československý spisovatel 1985)

Klička, Benjamin: *Brody* (Praha: Československý spisovatel 1957)

Čapek, Karel: *Továrna na Absolutno* (Praha: .?)

Čapek, Karel: *Povídky z jedné kapsy* (Praha: Československý spisovatel 1985)

Odborná literatura

Mukařovský, Jan: *Kapitoly z české poetiky I* (Praha: Svoboda 1948)

Jirát, Vojtěch: *Portréty a studie* (Praha: Odeon 1978)

Procházka, Vladimír: “Sovětský dumping” [diplomaticky: “sovětský dumping”], *Levá fronta* 1, 1930-1931, č. 1, s. 3-4. [online]. <<http://archiv.ucl.cas.cz>> [přístup 27. 12. 2012].

Publicistika

Čapek, Karel: *Jak se co dělá* in Čapek, Karel: *Marsyas – Jak se co dělá* (Praha: Československý spisovatel 1984)

Svoboda, Jaroslav: “Dívky a hoši, pardon, dámy a pánové!”, *Snaha* 4, 1936/37, č. 2, s. 29-30 [online]. <<http://archiv.ucl.cas.cz>> [přístup 30. 12. 2012].

Brychta, Ivan: “Polsko, hledání noclehu a vůbec”, *Snaha* 4, 1936/37, č. 3, s. 36-37 [online]. <<http://archiv.ucl.cas.cz>> [přístup 30. 12. 2012].

St. b. [= as Budín, Stanislav]: “Týden rozčilení” [diplomaticky: “týden rozčilení”], *Levá fronta* 1, 1930-1931, č. 18, s. 76 [online]. <<http://archiv.ucl.cas.cz>> [přístup 30. 12. 2012].

Rozhraní slohu odborného, uměleckého a publicistického

Šalda, František Xaver: *Šaldův zápisník V* (Praha: Otto Girgal 1932/33)

Pro období 50. léta 20. století-2011:

Krásná literatura

Zábrana, Jan: *Povídky* (Praha: Torst 2012)

Kundera, Milan: “Ztracené dopisy” in Lustig, Arnošt – Kundera, Milan – Škvorecký, Josef: *Velká trojka* (Praha: Galaxie 1991)

Milota, Karel: *Noc zrcadel* (Praha: Torst 2005)

Z pramene ŠTOCHL 2011 převzata statistika větných incipitů z Ladislava Fukse, *Vévodkyně a kuchařka* (Praha: Československý spisovatel 1983) a z Alexandra Klimenta, *Nuda v Čechách* (Praha: Československý spisovatel 1990).

Odborná literatura

Šimek, Josef – Schejbal, Josef – Procházka, František: *Geometrie pro devátý ročník* (Praha: Státní pedagogické nakladatelství 1977) 13., nezměněné vyd. (1. vyd.: 1963).

Pešat, Zdeněk: *Tři podoby literární vědy* (Praha: Torst 1998)

Pešat, Zdeněk: *Dialogy s poezií* (Praha: Československý spisovatel 1985)

Štochl, Josef: *Svět díla Jiřího Ortena* (Praha: Aula-Torst 2011)

Z pramene ŠTOCHL 2011 převzata statistika větných počátků z Malá, Helena – Klementa, Josef: *Biologie dětí a dorostu* (Praha: Státní pedagogické nakladatelství 1985) a z Kossak, Jerzy: *Existencialismus ve filozofii a literatuře* (Praha: Svoboda 1978)

Publicistika (některé texty zpracovány v úplnosti):

Bervida, Václav: “Islámská republika v nové etapě”, *Rudé právo*, 1989, 4. VII., s. 6

Štěpánková, Zdena: “Vstříc pacientům”, *tamtéž*, s. 3

Liška, František: “Pod taktovkou zájmu zákazníka”, *tamt.*, s. 4

(ada, is): “Názory z obou stran”, *tamt.*

Škrlant, Jindřich: “Zavinili to faraóni? Za jedním dopisem”, *tamt.*

Loučková, Eva: “Závěr festivalu v Pchjongjangu”, *Rudé právo*, 1989, 10. VII., s. 1

Smíšek, Zdeněk: “Dokončení dobré věci”, *ibidem*, s. 4

Lipavský, Jan: “Nejen mzdy a trh”, *tamtéž*, s. 3

Smrčka, Vít: “Rychlá kola pro pomoc”, *tamtéž*, s. 3

“Nezvrtnost socialistické cesty” [úvodník], *Rudé právo*, 1989, 18. VIII., s. 1

Jelínek, Jan: “Obstáli v těžké zkoušce. Vzpomínky milicionářů nutí i dnes k zamyšlení”, *ibid.*, s. 4

Kačer, Pavel: “Úcta k životu”, *Lidová demokracie*, 1989, 6. X., s. 1

Sommr, Josef: “Setkání po padesáti letech. Delegace československých zahraničních vojáků ve Francii”, *tamtéž*, s. 4

Jeřábek, Luboš: “Za romantikou aljašského severu”, *Lidová demokracie*, příloha *Neděle s Lidovou demokracií*, 1989, 13. X., s. 10

(hd): “Sázka na rychlovlaky”, tamtéž

C) Neveršované texty, u nichž jsem zjišťoval frekvenci n-slabičných taktů:

Do roku 1921:

Krásná literatura

Němcová, Božena: *Babička. Obrazy venkovského života* (Praha: Albatros 1972)

Publicistika

„Turecké spekulantství”; *Česká včela* II, 1835, č. 1, s. 6-8 [online]. <<http://archiv.ucl.cas.cz>> [přístup 8. 4. 2013]

Pro období 1922-1939:

Čapek, Josef: *Kulhavý poutník* (Praha: Československý spisovatel 1985)

Klička, Benjamin: *Brody* (Praha: Československý spisovatel 1957)

Čapek, Karel: *Továrna na Absolutno* (Praha: .?)

Čapek, Karel: *Povídky z jedné kapsy* (Praha: Československý spisovatel 1985)

Odborná literatura

Mukařovský, Jan: *Kapitoly z české poetiky I* (Praha: Svoboda 1948)

Jirát, Vojtěch: *Portréty a studie* (Praha: Odeon 1978)

Procházka, Vladimír: “Sovětský dumping” [diplomaticky: “sovětský dumping”], *Levá fronta* 1, 1930-1931, č. 1, s. 3-4. [online]. <<http://archiv.ucl.cas.cz>> [přístup 27. 12. 2012].

Publicistika

Čapek, Karel: *Jak se co dělá* in Čapek, Karel: *Marsyas – Jak se co dělá* (Praha: Československý spisovatel 1984)

Svoboda, Jaroslav: “Dívky a hoši, pardon, dámy a pánové!”, *Snaha* 4, 1936/37, č. 2, s. 29-30 [online]. <<http://archiv.ucl.cas.cz>> [přístup 30. 12. 2012].

Brychta, Ivan: “Polsko, hledání noclehu a vůbec”, *Snaha* 4, 1936/37, č. 3, s. 36-37 [online]. <<http://archiv.ucl.cas.cz>> [přístup 30. 12. 2012].

St. b. [= as Budín, Stanislav]: “Týden rozčilení” [diplomaticky: “týden rozčilení”], *Levá fronta* 1, 1930-31, č. 18, s. 76 [online]. <<http://archiv.ucl.cas.cz>> [přístup 30. 12. 2012].

Rozhraní slohu odborného, uměleckého a publicistického

Šalda, František Xaver: *Šaldův zápisník V* (Praha: Otto Girgal 1932/33)

D) Pro přibližné a spíš pracovní zjištění toho, jak jsou v počátcích veršů a u alexandrinu též druhých poloveršů zastoupeny nesyntaktické promluvové předěly, nevětné syntaktické předěly, takové větné předěly, jež ukončují větu vloženou, a (jiná) proklitizovaná enklitika, jsem zpracoval jak pro alexandrin, tak pro čtyř- a pětistopý jamb (souhrnně) po dvou autorských souborech:

Část Hořejšího a Ortenových alexandrinů ze *Žlutých lásek* a z *Knih veršů* (všechny z *Čítanky jaro* a ze *Sedmé elegie*), část Ortenových čtyřstopých jambů z *Knih veršů*, část Saudkových pětistopých jambů z překladu *Julia Caesara* (W. Shakespeare, *Hry*).

Kde pravidlo či kontextové omezení formuloval M. Červenka či J. Štochl, píšu do závorky MČ (JŠ); kde upravuju či vytvářím (navrhnu) pravidlo nebo kontextové omezení nové, píšu novou formulaci (novou část formulace) tučně.

„Preferovat“ (v zásadě) znamená statisticky významně (u básnických textů/souborů kratších než 100 veršů za předpokladu, že jev by byl stejně četný v 500 verších) převýšit poměry v neveršovaných komunikátech (uvažujeme-li na ostatních pozicích metrické řady mluvní [přízvukové] takty2/= POZN. 2/ připuštěné normou českého jambu a na vnitroveršových slabých pozicích i okrajové přízvuky víceslabičných taktů).

K1

(MČ)

Každé pozici schématu odpovídá jedna a jen jedna slabika (ČERVENKA 2006: 20).

K2

(MČ)

Po určeném počtu pozic následuje mezislovní předěl (TAMTÉŽ: 21).

K3 (J,T)

(MČ)

Silné pozici odpovídá přízvučná nebo nepřízvučná slabika (ČERVENKA 2006: 40).

P2 (J, T)

(MČ)

Při obsazování silných pozic, **v mužských variantách přinejmenším na nekoncových silných pozicích**, se preferují přízvučné slabiky.

Zavádím nové druhy kontextových omezení (KO). Červenkou užívaná KO jsou kontaktní (dál: KO_{tk}). Zavádím KO komplexní [KOK] (kontextem je celý verš), KO distantní [KOD] (kontextem pro veršový závěr je třeba počátek verše a naopak), KO superkomplexní [KOSK] (součástí kontextu jsou i sousední verše), KOB (kontextem je celá báseň) a KO globální [KOG]: jambičnost (poměrně) krátkého básnického textu či subtextu je za jistých okolností funkcí jeho sousedství s jinými jambickými (sub)texty.

KOD1 (JM)3 /= POZN.3/

Neplatí-li na koncové iktové pozici P2 (J /T/), preferují se na první (slabé) pozici nepřízvučné slabiky.

Klesá-li přízvukování koncové iktové pozice řady pod 7%, převažují na první (slabé) pozici nepřízvučné slabiky významně nad přízvučnými a monosylabické takty zde významně převažují nad počátky mluvních taktů polysylabických.

Poklesne-li např. akcentuace koncové iktové pozice (S [*strong*]; dřív Červenka označoval I [*iktus, iktová*]; W [*weak*] značil L [*lehká*] /ČERVENKA 1972/) v jakýchkoli čtyřstopých a pětistopých jambech pod 25,5 %, dosáhne podíl nepřízvučných slabik na první slabice čtyř- a pětistopého jambu (dál též: J4, J5 ap.) v letech 1922-1960 33 %, od r. 1960 31,5 %. Před r. 1922 počítejme raději s 33%. Tato čísla vycházejí z 1,4% převýšení podílu stoupavých incipitů českých neveršovaných vět z období 1919-2011 podílem téhož z let 1922-1939 (podrobněji viz zde později; raději počítám s vyšší hodnotou až do roku 1960, neboť z 50. let mám zpracován pouze soubor Zábranův).

Akcentuace koncové S (A/S koncová) daná jazykovými pravděpodobnostmi v J4M, J5M: 19,9 % (19–20,5 %). Dolní hranice zastoupení oxytonických veršových závěrů přihlíží hlavně k statistice četností přízvukových celků u Ondráčkové (dle DOKULIL A KOL. 1986: 74; PALKOVÁ 1994: 285), horní hranice k potenciálnosti rytmického členění v češtině, především co do přízvučnosti jednoslabičných slov (ONDRÁČKOVÁ 1968). Jak upozorňuje J. Štochl (2011), koncept této potenciálnosti pochází z obecnělingvistické teorie Mathesiovy (1982).

Jak k této hodnotě dospíváme?

Nejprve vydělíme procentuální zastoupení nepředrážkových monosylabických mluvních taktů v neveršovaných textech (příslušný přehled pro n-slabičné takty viz v tomto textu později) součtem nepředrážkových taktů mono-, tri-, penta a heptasylabických v týchž textech:

$$7,91:40,8 = 19,4 \%$$

(V mediální a finální části věty jsou sice takty bez předtaktí o něco četnější, ale do doby, než bude faktickou konfrontací četností v iniciálních a neiniciálních pozicích větných doloženo něco jiného, počítáme se zvýšením frekvencí všech nepředrážkových přízvukových celků ve stejném poměru, takže podíl by vyšel rovněž 19,4 %.)

Na tom však po mém soudu skončit nelze. Je zapotřebí zjistit, zda obvyklý součet přízvukných jednoslabičných taktů a předrážek předcházejících taktům přípustným v klauzuli mužských čtyř- a pětistopých jambů (od okrajových [motivovaných] sudoslabičných závěrů odhlížím) odpovídá tomuto součtu v neveršovaných komunikátech. Jestliže ne, znamená to odpovídající zvýšení/snížení očekávání lichoslabičných taktů na příslušné silné pozici.

Ilustruji na příkladu trisylab na předposlední silné pozici. Nejprve vyjdeme z Plecháčova modelu (PLECHÁČ 2012a), jenž zde očekává 88 % přízvuků. Možná jsou zde pouze disylaba a trisylaba, okrajově (cca 0,2 %) takty monosylabické. K očekávání procentuálního podílu disylab dospějeme vydělením jejich zastoupení v neveršované řeči zastoupením taktů přípustných před přízvuky na koncovém iktu mužských čtyř- a pětistopých jambů (J4M, J5M). Odhlížím od hexasylab. Bylo by dost složité přihlížet k tomu, že v J4M začínají na S1, tzn. jsou možné pouze po anakruzi (na počátku verše/věty však mnohem četnější než v neutrální řeči) či po jednoslabičném taktu. Investice do tohoto "čistého výpočtu" je neúměrná zanedbatelnosti rizika z nepřihlédnutí, neboť např. při předpokladu, že vyjde 1,1 % jako v neutrálních neveršovaných poměrech, se očekávaný podíl disylab sníží o pouhých 0,3 % (!). Získáváme očekávání 14,4 % disylab na předposledním iktu. Zbývá nám tedy na této pozici 73,4 % na trisylabické takty, tj. 83,4 % všech přízvuků na tomto iktu.

Jaké je v neutrálních neveršovaných poměrech očekávání součtu jednoslabičných taktů s anakruzemi před a za trisylaby v neiniciální větné pozici (od nečetných až okrajových počátků vět na vnitroveršových slabých pozicích odhlížím)? Není to 7,91 plus 6,65. Na začátku vět je totiž zastoupení předrážkových taktů nikoli 6,65 %, nýbrž 23,1 % (v letech 1922-1960 24,49 %). V neiniciálních pozicích očekáváme přibližně 1 % anakruzí (dle pojetí, jež většinu svého života zastával M. Červenka, by to byl výskyt nulový) a 8,2 % monosylabických taktů.

Očekávání podílu trisylab - 28,07 % - tudíž musíme vynásobit podílem 100 : 94,6, tj. 1,057. Vyjde 29,67. Kontaktní souvýskyt trisylaba s předrážkou či monosylabickým taktem: $29,67 \times 0,092 = 2,73$ %. Budeme-li počítat přibližně se čtyřmi takty v jedné větě, tj. se třemi takty neiniciálními, musíme $3 \times 2,73$ vydělit pěti (trisylabon ve finální pozici není již ničím

následováno). Dostaneme 1,64 %: takový je teoretický podíl řetězu sestávajícího z předrážky či monosylabického taktu a trisylaba.

Na základě tabulek zejména in ČERVENKA 1971, TÝŽ 1973 a ČERVENKA – SGALLOVÁ 1997 dostáváme v J4M před S3, tj. na W3, očekávání

Předrážky (dál: anak) + monosylabické takty (dál: a) = 7,8 %,

v J5M na W4 potom 4,8 %. J4M tvoří v České elektronické knihovně (Svadbová et al. .?) 40 % součtu J4M + J5M (zjišťuju z PLECHÁČ 2012a). Právě pojednávané očekávání v básni, jež je složena v J4M či v J5M, je tedy cca 6,6 %. Na trisylaba připadá 83,4 % z toho, tj. 5,5 %.

Diference mezi řečí neveršovanou na předposlední W v J4M či v J5M však není 5,5 minus 1,6 (1,64). 5,5 musíme vydělit podílem 73,4:28,07, tj. číslem 2,61. Dostáváme 2,11 = přibližně 2,1. Teoretické očekávání trisylaba tedy zvyšujeme o (2,1 – 1,6), tj. o 0,5%, tzn. vychází 28,07 + 0,5 = přibližně **28,6 %**.

Analogicky postupujeme u koncové lehké doby v případě monosylabických taktů a u třetí nedůrazné pozice od konce u taktů pětislabičných. Dostaneme zvýšení monosylabických taktů o 0,4 %, tj. na **8,3 %**, a nulové zvýšení/snížení taktů pentasylabických, tj. **4,8 %**.

Definitivní (nezasáhne-li někdo z matematických lingvistů podobně, jako zasáhl Pavel Novák do jednoho matematického postupu Červenky a Sgallové, kteří svou chybu přiznávají in ČERVENKA – SGALLOVÁ 1968, resp. ČERVENKA 1971; událost v poslední době glosována in ŠTOCHL 2011 a PLECHÁČ 2012a) výpočet akcentuace koncové silné doby mužských čtyř- a pětistopých jambů:

$$8,3 : (8,3 + 28,6 + 4,8) = 8,3 : 41,7 = \mathbf{19,9 \%}$$

V alexandrínu (dál též: alx) očekávaná A/S3 = a/S3 (a = přízvuk monosylaba) = 18,5 % (18-19 %), alespoň předkládáme-li 49% přízvukování první slabiky a převahu přízvuků polysylab nad přízvuky monosylab na této pozici. Na rozdíl od J4 a J5 nejde o čistý pravděpodobnostní model, neboť v tak hyperhyperdeterminovaném útvaru, jakým český alexandrín je, se musí z pravděpodobnostního modelu vyjít a složitě vyvažovat, přičemž je zapotřebí určit četnost n-slabičných taktů na všech pozicích půlverše. Očekávání A/S2 tak

vychází např. cca o 4 % vyšší než Plecháčovi (2012a), což je konečně bližší skutečným hodnotám.

Skutečná $A/S3 = 21,63$ od Jungmanna po Ortena, vyčleníme-li po dvou směrem nahoru a dolů nejvíce se vymykajících básníků - Tablice s Nezvaem a „ve všem se vymykajícího Máchu“, jak nebo ve stejném smyslu kdesi trefně formuluje Červenka (Červenkoví vyšlo 39,2 % [ČERVENKA 1993: 504], Ibrahimovi trošku překvapivě 37,1 % [IBRAHIM 2009: 378, 384]), s Fischerem.

Hodnotu $A/S3 = 22,43$ % obdržíme, uvážíme-li všechny básníky od Jungmanna po Petra Koptu s výjimkou Máchy a Tablice.

Diference mezi čísly zjištěnými Červenkou a Ibrahimem je sice nevýznamná, avšak mírně udiví, neboť Červenka konkretizoval monosylabon jako přízvučné jen zřídka (srv. např. ČERVENKA – SGALLOVÁ 1978: 72, ČERVENKA 2006: 39 versus Ondráčková [cit. dle DOKULILA A KOL. 1986: 74 a PALKOVÉ 1994: 285], ŠTOCHL 2011: 160).

Odpověď na obecně položenou otázku, zda čeští básníci na alexandrinském třetím iktu vůbec preferují přízvučné slabiky, zda zacházejí s touto iktovou pozicí jako s pozicí skutečně silnou, není jednoznačná (srv. tabulka; neuvádím-li u jednotlivých údajů výslovně něco jiného, konfrontuju v ní hodnoty zjištěné s hypotetickými 5000 verši s hodnotou očekávanou; 5% a 1% hodnota pravděpodobnosti náhodné koincidence: 1,96 a 2,58: [BUTLER 1985, cit. dle ŠTOCHL 2011: 278; 162]). Pomezí je i případ Vrchlického, u něhož Červenka zpracoval neuvěřitelných 2571 alexandrinů. Pravděpodobná stylizovanost oproti jazykovým pravděpodobnostem je však dána zvýšenou akcentuací zkoumané pozice v Cidovi; v 1181 alexandrinu z původní tvorby Vrchlický na třetí iktové pozici přízvučné slabiky nepreferuje.

Očekávaná $a/S6$ v mužském alexandrinu = 19 % (18,5-19,5 %).

Příklad poklesu přízvučování (skoro) na neutrální četnost:

Mužský čtyřstopý jamb (J4M) Jana z Hvězdy: 19,2 % (ČERVENKA[- KAISER?]: rukopis; cit. dle ŠTOCHL 1999: 120), resp. 19,6 % (ČERVENKA 1973: 85). Musím však podotknout, že zatím nedisponuju modelem pro sylabizující verš.

Seifertův J4M s 23,2 % A/S4 (ČERVENKA 1973): Hodnota z-testu (BUTLER 1985; užívá ŠTOCHL 2006, a zejména TÝŽ 2011) dosahuje 1,68 (viz tabulka) čili Seifert přízvukování těchto veršových závěrů oproti poměrům v neveršované řeči nestylizuje.

Ortenových 25,0 % oxytonických klauzulí v 500 mužských jambických tetrametrech (ŠTOCHL 2011: 161) produkuje při aplikaci z-testu hodnotu 2,53 (viz tabulka), což skoro jistě stylizace je, ale tvrdit to ještě nelze. Zato o Ortenově přízvukování koncové těžké doby v jeho 335 J4M z *Modré knihy* (ORTEN 1992; ŠTOCHL 2011) lze s určitostí napsat, že mírně stylizováno je, hodnota z-testu vychází 2,80 (akcentuace posledního iktu = 26,87 %).

Případy poklesu přízvukování S koncové pod očekávání dané jazykovými pravděpodobnostmi:

Např. Hádkův (13,2 %: ČERVENKA 1973: 85) a Gellnerův J4M (ČERVENKA – KAISER: rukopis: 12%, cit. dle ŠTOCHL 1999: 120; dle mých výsledků totéž: 12,07 %).

Dokonce podle stěží přijatelné Červenkovy konkretizace potenciálnosti rytmického členění v češtině ve věci přízvukových monosylabických taktů by Hádkova a Gellnerova frekvence byly nikoli sice stylizovány směrem dolů, ale neutrální, takže stále velmi mluvny. Zvláště výrazně je směrem dolů stylizováno přízvukování závěru Tablicova alexandrínu (3,5 % [ČERVENKA 1993]). Významně se odchyluje i od teoretického očekávání Červenková (vyvolaného „jazykovým automatismem“ [např. ČERVENKA - SGALLOVÁ 1968]).

Druhá věta kontextového omezení je inspirována zejména Tablicovým případem. 7 % je statisticky významně nižší než Červenkou očekávaných 12-13 % na koncovém iktu mužských variant dvoudobých veršových útvarů (na S6 alexandrínu max. 13,5 %).

Červenka (a Sgallová) operoval(i) s úseky z umělecké prózy odpovídajícími normě jednotlivých rozměrů, např. normě JM. Červenkoví vyšlo na S koncové překvapivě pouhých 7 % (ČERVENKA 2006: 41). To se v porovnání s Ondráčkovou i po mém soudu nečekaně téměř rovná neutrální četnosti monosylabických taktů, resp. cca o 1,2 % klesá pod tuto četnost v neiniciálních pozicích větých. Oproti červenkovské neutrální frekvenci (např.

ČERVENKA – SGALLOVÁ 1978; ČERVENKA 2006) je to cca o pouhá 2-3 % víc.

Nechci znevažovat množství práce, jež Červenka (a Sgallová) zkoumání „jambů“ apod.

z prózy věnoval(i). Nepracuju však s těmito výsledky, v lyrizované próze může jít o stylizaci (nevylučuju, že své stanovisko někdy pozměním). Vždyť dokonce i v literárněvědných textech se setkáváme se stylizací zvukových jevů: Mukařovský lokálně konstruuje „daktyly“ aj., Jiráť (1978) ve své studii o Hlaváčkově rýmu zřetelně mimuje vysokou četnost kvantit, vyvolávající uklidňující dojem: pomalost je společným jmenovatelem „malátného“ postoje

subjektu Hlaváčkova díla (koncept „subjekt díla“ zavedl M. Červenka [1991a]; chápu jej holisticky dle J. Štochl [2011: 211]) a Jirátova zklidňujícího. Vliv četnosti kvantit na tempo zdůraznila Z. Palková (2012: e-dopis z 23. 10.).

Druhá věta KOD1 vyžaduje u „typu Tablic“ v zásadě incipit druhu E či F, přesněji přísnějšího F, neboť Červenka hovoří při zavedení této typologizace o převaze jednoslabičných SLOV nad SLOVY víceslabičnými (ČERVENKA 1993; rovněž ČERVENKA – SGALLOVÁ – KAISER 1995, ČERVENKA 2006) a nehovoří o VÝZNAMNÉM překročení. Je věcí dalších diskusí, zda nepřipustit pouze incipit nejrigoróznější, počátek typu E (Tablic jej užívá), kde taky (významně) převažují nepřízvučné slabiky nad přízvučnými, avšak přízvuky víceslabičných slov jsou zde zakázány (IBIDEM).

KOD2 (alx)

Preferují-li se na koncovém iktu prvního poloverše alexandrínu nepřízvučné slabiky, preferují se alespoň na první pozici metrické osnovy či na její čtvrté slabé pozici (na pozici následující po rozluce/přerývce) rovněž nepřízvučné slabiky.

Tzn. na první slabice nejvýš 69,5% akcentuace (neuvádím-li výslovně něco jiného, stále hovořím o období 1922-1960) a/nebo na první pozici druhého hemistichu nejvýš 65% přízvukování).

Obsah právě napsaného odstavce je produktem aplikace z-testu konfrontujícího hypotetické tisíce veršů, jejichž (půl)veršový incipit by se poddával jazykovému automatizmu, s hypotetickým 500veršovým individuálním souborem.

Případ Nezval (dle Červenky [1993: 507]: 13,2 % A/S3): Je to stylizace směrem dolů, k ještě výraznější mluvnosti (srv. tabulka). Oba incipity Nezvalova alexandrínu tomuto KOD bezpečně vyhovují (ibidem).

KOD2 (alx) však diskvalifikuje alexandrínskou povahu skladby z r. 1818 *Důvodné přesvědčení, že manželství v nebi souzeno není* pseudonymní Lidmily W-ovy, rozené z Pšovic (srv. ČERVENKA 1993: 483), neboť na koncových pozicích dle versologa přízvuky nejsou a 70-80% W1 i W4 je přízvučných. Na rozdíl od Červenky jsem ochoten pouze připustit, že díky mezislovním předělům po šesté slabice jde o jakýsi „alexandroid“.

P7

(MČ)

Při obsazování **vnitroveršových** slabých pozic se preferují nepřízvučné slabiky (Červenka 2006: 65).

Alternativně **P8 (J) nebo KOK1 (J)**

U „P8 nebo KOK1(J)“ jde u preference o porovnání s frekvencí ve srovnatelných pozicích ve větě v neveršovaných komunikátech (pozice iniciální versus mediální či finální).

P8 (J)

(MČ)

Při obsazování první slabé pozice v **dvoustopém a delším** jambu se preferují **NEPŘÍZVUČNÁ** jednoslabičná slova.

KOK1 (J)

Není-li tomu tak, nepreferují se přízvučné počátky a zároveň počet rytmických řad (rytmickou řadou je i úvodní hemistich alexandrínu) nevyhovujících normě jambu je citelně/znatelně/podstatně nižší než počet veršů nevyhovujících normě bezpředrážkového daktylotrocheje (u šesti- a sedmislabičných řad: než počet veršů nevyhovujících normě bezpředrážkového daktylotrocheje ani normě bezpředrážkového daktylu).

Nepreferují-li se na první pozici jambického verše o sudém počtu slabik nepřízvučné slabiky, preferují se na poslední pozici schématu přízvučné slabiky.

V případě takových 12- a 13slabičných veršů, jejichž prvních šest pozic odpovídá normě jambu a současně normě bezpředrážkového daktylotrocheje/daktylu, přičemž nejsou preferovány přízvučné veršové incipity a po šesté pozici následuje závazný mezislovní předěl, se na šesté pozici NEpreferují NEPŘÍZVUČNÉ slabiky, zatímco na pozici následující se preferují NEPŘÍZVUČNÁ jednoslabičná slova.

Nepreferují-li se na sedmé pozici nepřízvučné slabiky, pak se zde nepreferují ani přízvuky a zároveň počet druhých půlveršů nenaplňujících jambickou normu je citelně/znatelně/podstatně nižší než počet veršů nevyhovujících normě bezpředrážkového daktylotrocheje ani normě bezpředrážkového daktylu.

Nepreferují-li se na první pozici druhého půlverše o šesti slabikách nepřízvučné slabiky, preferují se na poslední pozici schématu přízvučné slabiky.

V případě takových 13-a 14slabičných veršů, jejichž prvních sedm pozic odpovídá normě jambu a současně normě bezpředrážkového daktylotrocheje, přičemž nejsou preferovány přízvučné veršové incipity a po sedmé pozici následuje závazný mezislovní předěl, se na osmé pozici preferují nepřízvučná monosylaba.

Nepreferují-li se na osmé pozici nepřízvučné slabiky, pak se zde nepreferují ani přízvuky a zároveň počet druhých půlveršů nenaplňujících jambickou normu je citelně/znatelně/podstatně nižší než počet veršů nevyhovujících normě bezpředrážkového daktylotrocheje (v případě 13slabičných veršů: ani normě bezpředrážkového daktylu).

Nepreferují-li se na první pozici druhého půlverše o šesti slabikách nepřízvučné slabiky, preferují se na poslední pozici schématu přízvučné slabiky.

Jak čtenář již usoudil, druhý oddíl KOK1 se týká alexandrínu, třetí potom šestistopého jambu 7 + 6(7), veršového útvaru s ženskou cézuroou, tzn. s hyperkatalektickým závěrem prvního poloverše.

Nutnost užít KOK1 ovšem zvyšuje komplexitu verše (obecněmetodologicky: HALLE – KEYSER 2008). Platí to pro každé **komplexní** kontextové omezení (KOK).

Obsah první výpovědi pravidla P8 konstatují, aniž jej zařazují do pravidel, Červenka (výrok o „konektivité“ jambu [ČERVENKA 2006]) a Plecháč: „Nepřízvučnou realizaci W0 tak můžeme u všech autorů označit za preferovanou [...]“ [PLECHÁČ 2012a: 59].

"Preferovat" nepřízvučné slabiky znamená statisticky významně převýšit v letech 1922-1960 v incipitu jambického tetra- a pentametru 26,4 %, na počáteční pozici alexandrinu 24,4 %, raději 25 %, tzn. dosáhnout v J4 a J5 33procentního podílu nepřízvučných slabik (N/n) na 1.pozici, od 60. let 20. století cca 31,5 % (významně převýšit v alexandrinu 23,1, resp. 23,0, raději 23,5 %, v J4 a J5 25 %).

Rozdíl mezi alexandrinem na jedné straně a tetra- a pentametrem na straně druhé je patrně zplozen možností, aby celý první alexandrínský poloverš byl vyplněn šestislabičným taktem, jenž nemá zprava žádné kontextové omezení.

Nejambický je „potenciálně alexandrínský“ verš, kde N/1.slabika se rovná 19 % či je nižší (neplatí-li KOG1), a „potenciální jambický pentametr a tetrametr“ se 79,5 % přízvuků %. Za zhruba neutrální četnost, tj. za frekvenci umožňující vyložit za jistých okolností verš jako jambický, pokládám 21-32,5 % v J4 a v J5, 19,5-30 % v alex, obé v letech 1922-1960.

Případ S. K. Neumann, báseň „Rok chudého na slunci“ (NEUMANN 2007: 33-44): Jako „J4+3“ chybně charakterizuje Červenka (2006: 222). V této 144veršové cyklické skladbě (každému měsíci, počínaje prosincem, věnováno dvanáct veršů) nalezneme 23 veršů odchylojících se od normy bezpředrážkového daktylotrocheje (16,0 %), ty jsou hlavně trochejské (T). Normě bezpředrážkového daktylotrocheje (DT) tedy vyhovuje 84,0 % veršů, normě jambu odpovídá 92,4 % veršů. Vzhledem ke strukturním vlastnostem incipitu (srv. alternativy P8 a KOK1; diskuse za chvíli) a s přihlédnutím ke klauzuli však o jamb nejde. Počet jazykovým automatizmem očekávaných DT nemám kvantifikován přesně, počítám však, že u 7- a 8slabičných řad půjde cca o 75 %. Metrum skladby těžko charakterizovat. Daktylotrochej s odchylkami? Převaha daktylotrocheje a daktylu? Možná něco blízkého „jamboidu“. Nebo sylabický verš? (Dílčí inspirací je Letošníkův postoj k sylabizujícím textům Erbenovým.) Resp. „dvojveršová sylabická řada“, neboť na této úrovni se vyrovnává (15)slabičný rozsah.

Přízvukováno je toliko 18,75 % prvních slabik (vzhledem k potenciálnosti rytmického členění v češtině 18,06 až 20,83 %, Červenkově by vycházela spíše nižší čísla). Maximum 20,83 % platí jak pro verše liché (osmislabičné), tak pro sudé (sedmislabičné). I toto maximum je o 5,57 % méně než očekávání v J4 (ještě větší difference platí pro očekávání v J3), tzn. toto maximum je nanejvýš neutrální četnost. V tomto případě – neplatnost P8 – musí platit ustanovení KOK1 týkající se veršového závěru. Akcentuace osmé slabiky dosahuje 18,57 % (17,14; 20,00), tzn. očekávané průměrné hodnoty.

Konstatovat jambický ráz těchto veršů je tudíž **nemožné** (srv. tabulka).

Nejamb „Roku chudého na slunci“ počítač Plecháčovi na základě nedostatečně nastavených pravidel „sešrotoval“ s množstvím dalších veršů, takže pak byl Neumannovým průměrem (na přelomu století je Neumannův jambický tetrametr ostatně rigoróznější než ve 20.-40. letech) bez problému „vygenerován“ („porozen“, budiž mi dovolen rusizmus) jamb.

Teoretický problém nelze vyvracet poukazem na praktickou potřebnost (počítačového zpracování).

Plecháčův počítačově zpracovaný korpus jambických tetra- a pentametru čítá 844 449 veršů. 70 % z toho jsou J5, 43 % (přesně 43,44 %) J5Ž, 27 % J5M, 18 % nečekaně J4M, 11 % J4Ž (následkem zaokrouhlování vychází součet 99 %).

Např. i Ortenův blankvers z *Elegií*, resp. všechny jeho J5 v tomto cyklu (ORTEN 1995; srv. ŠTOCHL 2011) je, pomíjíme-li kulturologické ohledy a konfrontujeme-li prostě s normou českého jambu, blankversem až díky podstatné převaze odchylek od normy bezpředrážkového daktylotrocheje nad odchylkami od normy jambu, neboť má nad 70%, resp. okolo 70 % přízvuků na první pozici. Stejně tomu je se Zábranovým J4 (ŠTOCHL 2011), jež již v 60. letech jambem autoritativně nazval Červenka (1996).

I u volného/různostopého jambu či u jambických řad jambotrocheje s odchylkami dochází k významnému převýšení 26,4 % nepřízvučných slabik.

Jak je definicí druhu preference implikováno, Červenka byl v případě jambického incipitu zaveden na scestí smísením dvou druhů preference. U většiny básníků přítomná preference přízvukných monosylab na první pozici jambické řady mu vyloučila preferenci nepřízvučných slabik. Vedle toho je pravda, že takřka u všech tvůrců jsou zde preferována jednoslabičná slova, tzn. součet monosylab přízvukných a nepřízvučných; jambické specifikum to však nemůže být už proto, že takovou preferencí by bylo i dejme tomu 96% PŘÍZVUČNÝCH monosylab na počáteční slabice verše, což odpovídá normě daktylu („mějž prs kryt krunýřem ocelovým“), trocheje („já snad ženichovi“ [S. K. Neumann]) a ovšem i daktylotrocheje.

Čtenář si jistě povšiml slůvek „většina“ a „takřka“. V Máchově alexandrinu je očekávaný podíl jednoslabičných taktů na W1 (přínejmenším 4,2 %) a na W4 (nejméně 4,8 %) překročen jen nevýznamně (5,7, resp. 6,7 % [ČERVENKA 1993: 504]). Co víc: V incipitu druhého půlverše je součet všech monosylab **nížší** než očekávaných 33,2 % (na W4 se očekává 28,4 % nepřízvučných slabik, minimálně 28 %). Počítáme-li s minimální očekávanou hodnotou 32,8

%, zjišťujeme aplikací z-testu snížení jenom nevýznamné (ale při extrapolaci na 500 veršů pravděpodobně významné) [viz tabulka].

Pakliže bychom však porovnávali s normou jambu sylabizovaného, jež zatím není zpracována (muselo by se počítat v Máchově alexandrínu s až 9 % mluvnických taktů počínajících na W5, z toho až s 8 % taktů víceslabičných), situace by byla složitější, ale nic podstatného by se změnit nemělo. Počítám s očekávaným součtem monosylab 31 %.

V každém případě je tomu tak, že Červenkovu pravidlo P8 zde neplatí. Velmi pravděpodobně jsou zde preferovány přízvučné slabiky. Druhý půlverš skoro jistě není jambický ani dle mé úpravy P8; součástí jambické řady vyššího řádu je jen díky incipitu celého alexandrínu.

Pramenem Červenkovy omylu je uvážení preference vyvozené ze srovnání poměrů na silných a slabých pozicích a z porovnání poměrů na iniciální nedůrazné pozici a na slabých pozicích vnitroveršových (srv. ČERVENKA 2006) a zanedbání preference oproti poměrům běžným **ve srovnatelné (v téže) pozici** neveršovaných komunikátů (srv. výš) ve vztahu k větnému členění.

Př. Seifertova čtyřstopého jambu, jenž nevyhovuje normě bezpředrážkového daktylotrocheje:

jen rezekvítek v navigaci

Co je „citelně/znatelně/podstatně“ z pravidla KOK1, necht' se vydiskutuje. Já bych navrhol za citelně/znatelně/podstatně pokládat:

2:0

2:1

3:2 a nadále vždy aspoň 50% převýšení počtu řad nevyhovujících jambické normě počtem řad nenaplňujících normu bezpředrážkového daktylotrocheje (v řadách šestislabičných součtem řad, jež nevyhovují ani normě bezpředrážkového daktylotrocheje, ani normě bezpředrážkového daktylu), tzn 5:3, 6:4, 8:5 atd.

K ustanovení KOK1 (J) o dvanácti- a třináctislabičných verších s mezislovním předělem po šesté slabice:

To je např. problém Hořejšího alexandrinů z převodu Corbièrových *Žlutých lásek*.

Corbièrových/Hořejšího pět skladeb (včetně „Renegáta“ a „Tohle...“) M. Červenka bez pochyb zařazuje do své studie/tabulky alx (ČERVENKA 1993), ač zjišťuje 22,6 %

stoupavých veršových počátků; což je na úrovni Jirousově (k otázce [ne]jambičnosti jeho veršů se vyslovuje Štochl [2011]).

Báseň „Tohle...“ neobstojí pro statisticky významný pokles počtu nepřízvučných slabik na první slabice (viz tabulka). Neobstojí ani báseň Renegát. I kdybych připustil variantní hodnotu přízvukování incipitu verše (variantně, vzhledem k potenciálnosti rytmického členění v češtině, vychází 19,23 %, dle mé konkretizace této potenciálnosti 15,38 %), vylučuju tento text z alexandrínského korpusu přinejmenším pro shodu počtu půlveršů nenaplňujících normu jambu se součtem půlveršů nenaplňujících ani normu bezpředrážkového daktylotrocheje, ani normu bezpředrážkového daktylu.

Zpracoval jsem všech 327 nepochybných alexandrínů (336 veršů) ze skladeb Hrbáč Dvoustrán (255 alexandrínů), Dvojčata a Konec. U nejrozsáhlejší a nejdůležitější skladby je incipit verše nestylizován, avšak o alexandrínské povaze (při víc než 99% výskytu diereze) rozhoduje incipit druhého půlverše. Na čtvrté lehké době je totiž přízvuk umístěn minimálně v 38,04 % případů, neutrální hodnota u alexandrínu s mužskými i ženskými verši, jímž je Hrbáč Dvoustrán složen, dosahuje maximálně 28,8 % (pravděpodobně, připomínám, 28,4 %). I když počítáme pouze s 9,24% diferencí, výsledek z-testu dosáhne přesvědčivé hodnoty (viz tabulku).

Uvažujeme –li všechny tři básně jako celek, přízvukuje Hořejší přinejmenším 39,94 % W4: výsledek z-testu: 4,00! A to rozhoduje i o metrické povaze celého tohoto alexandrínského souboru, neboť W1 jako celek Hořejší sice přízvukuje nikoli v 77,4 % procentech případů, jak uvádí Červenka (1993: 507), nýbrž v 69,42 % (nejméně 68,50; nejvýš 69,72): výsledek snad statisticky relevantní, ale tvrdit si to nedovolím (viz tabulka).

Nadbytečná pro zkoumání alexandrínské povahy verše, ale přec jen posilující alexandrínskou vyhraněnost, je skutečnost, že v Hrbáči Dvoustránovi Hořejší nadprůměrně akcentuuje i koncové pozice prvního poloverše a u mužské varianty i hemistichu druhého. Statistická významnost difference A/S6 oproti neutrálním 19 % i A/S3 oproti neutrálním 18,5 % je průkazná (srv. tabulka).

Jistě je otázkou, na jak rozsáhlou báseň (subtext – např. oddíl básně) striktně K, P i KO uplatňovat a kolikaveršový text za jistých okolností pojmut jako jamb hlavně proto, že se nalézá v jambickém okolí. Navrhuju

Alternativu „P8 nebo KOK1“ uplatňujeme na přinejmenším devítiveršové básně. Básně kratší než osmiveršové jsou jambické tehdy, když báseň předchozí i následující je jambická a počet rytmických řad odchylojících se od normy bezpředrážkového daktylotrocheje (u šestislabičných řad součet řad odchylojících se od normy tohoto rozměru a od normy bezpředrážkového daktylu) je ve zkoumané básni nanejvýš o jedna nižší než počet odchylek od normy jambu. U básní osmiveršových za této podmínky v krajním případě postačí významné převýšení neutrálního (očekávaného) podílu nepřízvučných slabik v incipitu rytmické řady nebo významné převýšení neutrálního (očekávaného) přízvukování koncového iktu.

KOG2

Výrok KOD1 (J) o poklesu přízvukování koncové iktové pozice mužských řad pod 7% uplatníme jen tehdy, má-li (sub)text nejméně dvacet veršů.

KOB

V případě epizodicky užívaného jednostopého jambu v jambických básních (básnických skladbách) do 100 veršů aplikujeme pravidlo P8 jen tehdy, když tento jamb tvoří alespoň 10 % všech veršů básně a jsou-li jednostopé jamby nejméně dva.

Následuje pravděpodobnostní model incipitu českého jambu za předpokladu platnosti metrického zadání všude s výjimkou veršového incipitu (avšak s uvážením poměrně okrajově se vyskytujících – mimo sylabizující poezii ovšem - nemetrických přízvuků víceslabičných mluvních taktů), kde předpokládáme poměry zhruba dané, jak nehezky říkal slavný vědec, „průměrným jazykem“ (DOLEŽEL 1965: 105). Doležel se u tohoto syntagmatu odkazuje na svůj text z roku 1964 (IBIDEM). Musím dodat, že Doležel pod „průměrným jazykem“ rozuměl „neumělecké“ (tamtéž) texty, zatímco já konfrontuju s texty neveršovanými.

Př.: zevrubný popis modelu prvního půlverše alexandrínu

Vypočteme-li poměr shody segmentace veršové a větné in ČERVENKA – SGALLOVÁ (1997), kteří zpracovali alexandrín Sovův a Březinův, a připočteme Hořejšího alexandrín z jeho převodu Corbièrových skladeb Dvojčata, Hrbáč Dvoustrán a Konec, dostaneme o 1,1 % jiný poměr (72,8 %) než v jambickém tetra- a pentametru (71,7 %), v zásadě dle materiálu týchž vědců. Velice široce pojatá statistika syntaktických předělů (PLECHÁČ 2012a) je bohužel nepoužitelná, byť díky počítačovému zpracování vychází z mnohem rozsáhlejšího souboru básnických textů. Autorovo vymezení (IBID.: 16) do těchto předělů zahrnuje i to, co Poláci nazývají „slabe działy skladniowe“, a nerozlišuje předěly větné a nevětné.

Vzhledem k nízkému počtu z tohoto hlediska zpracovaných básníků píšících alexandrinem počítám s identickým procentem jako v J4 a J5 (připomínám, že 71,7 % shody). Míru shody segmentace větné a veršové je třeba vzít v potaz, jak si u jambického incipitu uvědomuje Plecháč (2012a), avšak chybně zanedbává při svém výpočtu pravděpodobnostního modelu incipitu trochejského (TÝŽ 2012b). Zároveň pracuji s násobením pravděpodobnosti s četností akcentuace na pozici následující po počátkovém taktu (obecněji: po taktu, jehož četnost zjišťuju). Nesystémově zanedbávám nepodstatný podíl anakruzí na těžkých dobách; nesystémově proto, že na dobách lehkých s pravděpodobnostmi anakruzí počítám.

Pravděpodobné četnosti přízvukování na iktových pozicích přejímám z Plecháče (2012a). Tento autor s tímto násobením dle mého názoru nesprávně při již zmíněném modelování trochejského počátku nepočítá (TÝŽ 2012b).

Od výsledků Červenky a Sgallové jsem odečetl 1,5 %, neboť přibližně takový je podíl předělu vymežujícího konec věty vložené. Shodu tohoto předělu s předělem veršovým na rozdíl od jmenovaných versologů nepovažuji za soulad členění veršového a větného. Po započtení Hořejšího se (prozatímně) nepotvrzuje předpoklad, že na alexandrinském veršovém předělu bude víc enjambementů (ENJ) než v jiných jambech, předpoklad vycházející z toho, že část větných předělů by k sobě měla přitáhnout diereze. Tuto úvahu vyslovili Červenka a Sgallová (1997). Ze dvou těmito vědci z tohoto hlediska zpracovaných symbolistů umisťuje v rozluce větné předěly Sova v 29,10 % případů, Březina v 20,79 % (ČERVENKA – SGALLOVÁ 1997: 275), se započítáním Hořejšího vychází průměr 31,7 %.

V J3 se překvapivě vztah mezi segmentací syntaktickou a veršovou dle Plecháče (2012a) příliš neliší od jambů delších. Vztah mezi členěním VĚTNÝM a veršovým zpracován nemám, ale předpokládejme snad taky 71,7 % shody, neboť v častých strofických kombinacích J4 (zejména J4M) s J3 (zejm. J3Ž) jsou třístopým J obsazeny sudé verše, což se po mém soudu obrazí v značném zvýšení průměrné shody segmentace větné a veršové v třístopém jambu.4

/= POZN. 4/

Dle Plecháče (2012a) je ženskou variantou složeno 62 % ze všech šestistopých jambů, dle Červenky (1993) ze všech jím zpracovaných cca 15000 alexandrinů je ženských přibližně 60 %. Pracovní předpoklad neshody segmentace větné a veršové je 28,3 % (argument viz na příslušném místě této práce). Pro léta 1922-1960 vychází v souboru **1682 vět z krásné prózy a z neveršovaných komunikátů publicistických a odborných 24,49 % vzestupných větných počátků (z víc než 10 000 vět z let 1919-2011 vychází průměr 23,1 %, z cca 6-7000 vět z let 1963-2011 mezi 22 a 23 %** [srv. ŠTOCHL 2011: 166: 22,88 %; Mathesius o 80 let dřív pouze z hlavních vět umělecké prózy 20,8 %; cit. dle JAKOBSON 1995b: 440)]. Pro jamby složené po r. 1960 počítáme vzhledem k „paměti“ (ČERVENKA 1993) jambu raději s 23,1 % stoupavých větných počátků než s hodnotou nižší než 23 %./?!ZDE POTUD12/

Z těch incipitů alexandrinu, jež jsou mediální či finální částí věty, vychází nezanedbatelných 4,5 % na předtaktí po nesyntaktických promluvočných předělech, nevětných syntaktických předělech a po takových větných předělech, jež ukončují větu vloženou (podobně tomu je i v jambickém tetra- a pentametru).

K vypočtené pravděpodobnosti přičítáme v incipitu alexandrinu 0,2 % na proklitizaci enklitika způsobenou veršovým předělem (znatelně méně než v J4 a J5 [okolo 1 %], tam zas o hodně méně než po alexandriné dierezi [4,5 %]; na ní vychází na anakruze mimo iniciální pozici větnou dokonce 14 % [bez proklitizovaných enklitik]).

Ve vymezení anakruzí byli Červenka a Sgallová v r. 1968 (dle PLECHÁČE 2012b) blíže řečové skutečnosti než o 10 let později (ČERVENKA – SGALLOVÁ 1978: 72) a než J. Ondráčková (cit. dle DOKULILA A KOL., resp. PALKOVÉ: srv. výš).

Pro léta 1922-1939: 7089 mluvních taktů:

1) monosylabické takty (= a): 7,91 % (v iniciální pozici věty 6,85 %; v pozicích mediálních a finálních souhrnný průměr 8,2 %)

Zde i v dalším textu myšleny takty bezpředrážkové, není-li výslovně uvedeno jinak.

2) disylabické mluvní takty: 38,14 %

3) trisylabické takty: 28,07 %

4) tetrasylabické takty: 13,30 % (na setinu % shodně s Ondráčkovou, srv. PALKOVÁ 1994)

5) pěti- a sedmislabičné takty: 4,82 %

6) předrážkové takty: 6,65 %

7) jiné víceslabičné takty: 1,11 %

Podíl přízvukových celků ad 7 vychází statisticky významně vyšší než tehdy, čerpá-li se pouze z umělecké prózy, jak činila Ondráčková.

Předpokládaný podíl anakruzi a skutečný počet a, polysylabických taktů (**ap**) na W3:

V otázce přízvukování třetí lehké doby (A/W3) přejímám z příslušné Červenkovy práce (1993) údaje o všech básnících počínaje Jungmannem a konče Ortenem, avšak bez sylabizujícího Máchy a bez Štorcha. Získáváme průměr 0,4 % A/W3 (přesně 0,39) a při zaokrouhlení na desetiny procenta očekávaně 0 ap (přesně 0,03 %, a to i po přepočtu modelovaném dle Plecháče [2012a], neboť 16 % polysylabických celků [taktů] na slabých pozicích je tvořeno jednoslabičným slovem a enklitiky; Červenka je zařazuje mezi monosylaba; **ap** u něho na rozdíl od Štochla [2011] jsou víceslabičná SLOVA, ne mluvní [přízvukové] TAKTY): Vzhledem k tomu, že Červenka a Sgallová (1997: 273) uvádějí ve své tabulce alexandrínu pouze dva básníky, Sovu a Březinu, přičemž navíc nemají vyčísleny všechny pozice, získávám model podílu větných předělů (dál: //) před vnitroveršovými slabými pozicemi alexandrínu - kromě W4 – vydělením Plecháčova údaje z jeho tabulky předělů syntaktických (PLECHÁČ 2012a) koeficientem 2,67. K němu jsem dospěl porovnáním čísel Červenky a Sgallové a Plecháčových u těch pozic, kde starší versolog a versoložka uvádějí procentuální podíl.

Přípustné rytmické konfigurace na slabých pozicích prvního půlverše alexandrínu (všechny, včetně nestandardních):

W3:

3,9 % SP: $2,67 = 1,46$ % //

Na W3 může po // stát jedině předrážka či přízvuché monosylabon:

Řetěz W3(= L3)S3(= I3):

a) xX/: 1,98 % všech českých mluvních taktů: 24,49 krát 0,081

8,1 je zhruba střední hodnota mezi skutečně zjištěným procentuálním zastoupením monosylabických taktů s anakruzí na všech předrážkových taktech a modelem tohoto zastoupení vycházejícím z procenta všech jednoslabičných taktů, přibližná faktickému údaji. Proč kompromis mezi „faktem“ a „modelem“? Poněvadž nemám fakticky zjištěn podíl jednoslabičných taktů s předrážkou na všech předrážkových taktech ve větě počátku.

b) XX/: 0,54 (v iniciální větě pozici je frekvence bezpředrážkových monosylabických celků 6,85, nikoli 7,91)

Pravděpodobnost a/W3 po // = $(0,54 : 2,52) \times 1,46 = 0,31 = \text{cca } 0,3 \text{ a/W3 po //}$

Celkem, připomínám, disponujeme pouze 0,4 % a/W3. Dle Červenkové tabulky (1993) je pouze zhruba každý sedmý přízvuk jednoslabičného taktu umístěný na vnitroveršové alexandrínské neiktové pozici (ve hře ovšem není W4) předcházen //. Při zaokrouhlení na desetiny % bychom dostali 0,1. Zprůměrujeme-li s počtem vymodelovaným před chvílí, dostáváme 0,2 %. 1,3% zbývá na anakruze.

Součet všech a s těmi anakruzemi, jež následují po // (a s ap) = 1,5 (1,46 zaokrouhleno na desetiny %) + ty a, jež zůstaly mimo //, tj. $1,5 + (0,4 - 0,2) = 1,7 \%$.

Přičítám 1,0 % na předrážky po nesyntaktických promluvových předělech, po nevětných syntaktických předělech a po //, jimiž končí vložená věta. K tomuto číslu dospívám – po přihlédnutí ke skutečným poměrům v básnických textech – rozpočítáním na slabiky dle frekvence předtaktí u taktů, jež v nebásnických textech zaujímají ve větě mediální či finální postavení (mezi 1,5 a 1,9 % anakruzí; nelze tedy počítat s celkovou frekvencí předrážkových taktů 6,81, jež vychází díky tomu, že cca každý čtvrtý takt počínající větu je předrážkový).

Pravděpodobnost (předtaktí plus A)/W3: 2,7 %

Dle Červenky (aspoň Červenky od 70. let; jeho posmrtně vydaná versologická „summa“ [ČERVENKA 2006] nevyznívá v právě pojednávané věci jednoznačně) by tento model vyšel 1,7 %, neboť mimo veršový počátek a mimo pozice po // se předtaktí u něho z definice nenacházejí. Přesněji: Na W3 se nalézají asi 0,02 % takových anakruzí, poněvadž mezi // Červenka počítá i konce vložených vět. Těch mi na nikoli obrovském vzorku vychází 1,57 %. Vynásobeno 0,0146, dostáváme 0,02, při zaokrouhlení na desetiny procenta ovšem přec jen nulu (nezabývám se ekonomikou, touto „velmi tvrdou nevědou“ [s kontroverzní aluzí na Klause

Hekrdla], nepředvídám hospodářský růst, takže nesáhnu k matematickému nesmyslu a nebudu hovořit o „kladné nule“).

W2:

0,78 % // před W2 (2,07 % SP)

Zprůměrujeme-li skutečný počet // před W2 u dvou básníků, dostaneme 1,25 %. Vzhledem k „modelovým“ 0,78 odhaduju, že před 1,0 % W2 bude //. Skutečný podíl A/W2 = 1,56 % = cca 1,6, z toho ap (ve Štochlově [2011] pojetí, uplatněném i v předkládané studii)/W2 = necelých 0,15 = cca 0,1, v Červenkově pojetí 0,12 = taktéž cca 0,1. Nyní provádíme výpočet opět za předpokladu, že ani pro předrážky, ani pro a, ani pro ap neplatí žádné restriktce:

1) X/: $6,85 \times 0,88$ (toť modelová A/S2) = 6,03

2) Xxx/: $22,60 \times 0,22 = 4,97$

22,60 % Xxx/: Následkem zvýšení podílu anakruzi po // na 24,49 (z průměrných 6,81) klesá pravděpodobnost bezpředrážkových trisylab po // z 28,07 % na 22,60 %.

22 % = předpokládaná A/S3. Je to před výpočtem modelu incipitu uvažovaná přibližná hodnota. Pravděpodobná hodnota vyšla, jak již víme, 18,5 %, skutečná hodnota u 17 básníků 21,63, u 21 poetů 22,43 %

3) Xxxxx/:0, pentasylabon by nerespektovalo dierezi

4) Xxxx/: 0

5) Xx/ $30,70 \times 0,027 = 0,83$

6) Xxxxxx/: 0

Předrážkové takty:

7) xXx/: $9,8 \times 0,22 = 2,16$

Faktický podíl /xXx/ na všech předrážkových taktech = 39,35%; teoretický model tohoto podílu = 40,93%; faktický podíl po // nezjištěn, proto pracuju s „průměrem“ faktického celkového počtu a teoretického modelu, přiblíženým počtu faktickému: 40,0 % (srv. výš); analogicky postupuju u dalších „obstupných“ mluvních taktů.

8) xXxxx/: 0

9) xXxxxxx/: 0

10) xX/: $1,98 \times 0,027 = 0,05$

11) xXxx/ : bez kontextového omezení, tj. 7,32

12) xXxxxx/: 0

Pravděpodobnost podílu předrážkových taktů na všech taktech počínajících na W2 po //: 9,53:
(9,53 + 11,83) = 9,53: 21,36 = 0,4462 % = cca 0,45 % W2 obsazeno anakruzí po //

Pravděpodobnost podílu **a** na W2 po // ku všem W2 = 0,28 %

Pravděpodobnost podílu **ap** na W2 po // ku všem W2 = 0,27%

Připomínám, že fakticky je pouze cca 0,1 % obsazeno polysylabem. Zbývá 0,9 % na přízvučná monosylaba a anakruze. Fakticky se na cca 1,4% všech W2 nalézají přízvučný jednoslabičný takt. Tyto takty tudíž můžou dobře obsadit po // pravděpodobně 0,3 % W2 (bylo by to mírně přes 20% všech a/W2, což se málo liší od Červenkovy již zmíněné 1/7, tj. od 14-15 %). Na předtaktí vychází 0,6, i vzhledem k rozdělování 0,17 %, jež v modelu přebývají na ap oproti skutečnosti.

Zbývá 1,1 % a/W2 mimo //:(anakruze + A)/W2 = 1,0 + 1,1 + anakruze v mediální či finální pozici věty (zde nemáme důvod korigovat model vzhledem k reálným číslům, takže odhaduju 0,7 %)

Pravděpodobnost (předtaktí plus A)/W2 = 2,8 % (dle Červenky by vyšlo 2,1 %)

Pravděpodobnostní model incipitu alexandrinu:

1) X/ 7,24 krát 0,2279 = **1,65 %**

7,24 je počet získaný uvážením 71,7% shody větného a veršového členění ve smyslu mém, tzn. // ukončující vloženou větu totožný s veršovým incipitem pokládám za **neshodu**. Česká věta začíná v letech 1922-1939 v 24,49 % případů předtaktím. Ve zbývajících veršových incipitech je 4,5% pravděpodobnost předtaktí na W1. Jsou to předrážky po nesyntaktických promluvových a po nevětných syntaktických předělech, případně anakruze následující po // uzavírajícím vloženou větu (procentuální podíl získán ze stovek alexandrinů Hořejšího a Ortenových). Analogicky získány pravděpodobnosti podílu jiných taktů.

0,2279 = pravděpodobnost přízvuku na S1, není li A/W1 stylizována.

2) Xxx/: 24,40 x 0,88 = **21,47**

3) Xxxxx/: **0,91**

4) Xxxx/: **0,32**

5) Xx/: **0,94**

6) Xxxxxx/diereze (DIER)– bez KO:**0,96**

Tuto konfiguraci, např. v Ortenově alexandrinu

protahuje se jen (DIER) na slunci, jež je malé

(Orten, 1995, s. 281),

pokládám za příznakovou. Méně příznakovou než vyplnění celého hemistichu jedním SLOVEM, např.

protahujícími (DIER) [...]

Po dierezi by oba hexasylabické mluvnické taktiky byly nemetrické, první z nich méně výrazně.

7) xXx/ **6,57**

a) 71,7 % případů: 9,8

b) zbytek: 1,57

$7,47 \times 0,88 = 6,57$

8) xXxxx/ 2,8 krát 0,22% = **0,62**

[9] U delších jambických řad než je půlverš alexandrinu: xXxxxxx/. U alexandrinu je to konfigurace nemetrická, neboť by zanedbávala rozlukku.]

10) xX/ **0,04**

11) xXxx/: **0,15**

12) xXxxxx/: bez KO: **1,01**

$8,39:34,63 = 24,2$ plus 0,2 na proklitizaci enklitik působenou veršovým předělem = **24,4 %**, tj.

24-25 % N/W1; od r. 1960: 23,0 – tj. 22,5-23,5 %

Ještě je třeba vzít v potaz regresivní disimilaci a případný rozdíl oproti přízvukování pentasylab počínajících na první těžké době determinovanému zepředu poměrně rozdělit mezi verše zakončené mono-, tri-, penta- a hexasylabem. Postupná determinace podílu pentasylab v klauzuli 1. poloverše (= pentasylaba s anakruzí v incipitu) vychází na setinu % stejně jako determinace zpětná, čili na zjištěných počtech se nemění nic.

(Bez násobení pravděpodobností výskytu taktů na zkoumané pozici pravděpodobnostmi mezislovního předělu před ikty vychází u alexandrínu výsledek lišící se o 0,2 %, u J4 a J5 cca o 1,5 %.)

KOktk 4 (J, nonalx)

(JŠ)

„[...] polysylabický takt s přízvukem na W1 musí končit nejpozději před koncovou silnou pozicí“ **verše** (ŠTOCHL 2011: 173).

Metrické jsou tedy nejen typické „daktylské“ – jak mylně předpokládal Plecháč (2008), aby jej v Červenkově duchu opravil J. Štochl (2011: 173); svůj omyl si Plecháč nakonec uvědomil, vždyť přinejmenším v prvním alexandřínském hemistichu připouští dokonce hexasylabický mluvní takt (PLECHÁČ 2012b) - tříslabičné incipity jambu, jako

stavěli na stůl vázy květů

(J. Hora),

počátky pětislabičné

v maloměšťácké posteli

(S. K. Neumann),

ale i Štochlem (2011) uváděný čtyřstopý jamb

radioaktivita slova

(V. Holan),

případně kombinace sudoslabičných taktů nejméně o dvě slabiky kratších než celý mužský jamb či alexandřínské půlverše nebo o tři slabiky kratší než jamb ženský s následující předrážkou či přízvukným jednoslabičným taktem. Naproti tomu neodpovídá normě jambu verš tvořený jediným sedmislabičným přízvukovým celkem

[(]že soudce rozpaky by mohly stihnout[)]

z nevyplnitelnosti

(ORTEN 1995: 262)

Tuto rytmickou řadu, odpovídající normě T4M či D3M, lze i v kontextu zcela převažujícího blankversu těžko pokládat za J3Ž. Aplikaci teorie neostrých množin ještě prověří čas. Snad lze hozenou rukavici zvednout i v případě tohoto verše a uvažovat o relativně menší míře nemetričnosti.

KOtk 5 (alx)

Polysylabický takt s přízvukem na W4 musí končit nejpozději před koncovou silnou pozicí verše.

KOtk 6 (J,T)

(Nemetrický) Víceslabičný mluvní takt začínající na vnitroveršové neiktové pozici končí (rovněž) nejpozději před koncovou metricky důraznou pozicí. V opačném případě je řada obvykle nemetrická.

Př.:břeh je objímal kol a kol (K. H. Mácha)

KOK2 a současně KOSK1 (J, T)

Přesto se může jednat o jamb či trochej, jsou-li nemetrické přízvuky ve verši nanejvýš dva (v J3 je potřebné naplnit ještě komplexnější pravidlo, jež přinesu za chvíli, v T3 jsou dva nemetrické přízvuky přípustné pouze v T3Ž, přičemž jedním z nich by bylo motivované monosylabon na koncové pozici) a nenásledují-li za sebou víc než dva verše se dvěma nemetrickými přízvuky či s jedním takovým přízvukem nekončícím nejpozději před koncovou silnou pozicí.

Formuluju tedy poněkud žertovně znějící zásadu „dvakrát a dost“, a to ve směru horizontálním i vertikálním. Pomoc při řešení jsem nenalezl u Gasparova. Mé řešení s ním není v rozporu. Gasparov totiž jako jednoznačně sylabotónický uvádí za jistých okolností verš s jedním nemetrickým přízvukem, avšak konkrétní „knittelvers“, který by při uplatnění sylabotónické normy vykazoval nemetrické přízvuky čtyři, stojí podle něho kdesi na pomezí sylabotónizmu .(GASPAROV 2010-2012).

Mácha, *Máj*:

NEjamb, odchylný verš:

A krajina KOlem ŠEPce: „JARmilo!“

(Zvýrazněny nemetrické přízvuky.)

Rytmickou setrvačností nenabývají jambického rázu ani tyto řady:

DT4 akatalektický:

V hlubinách vody: Jarmilo! Jarmilo!!

Tento verš je jakožto jamb diskvalifikován kvůli naposled citovanému verši, byť rým a slovotvorná motivace (druhým členem rýmové dvojice je „krylo“) by jinak umožnily chápat tento DT jako J5Ž s jediným nemetricky umístěným mluvním taktém. Verš je však „bližší jambickému pentametru“ než verš předtím citovaný. A rytmicky daktylský verš

Jarmilo! Jarmilo!! Jarmilo!!!

zůstává rovněž kvůli verši citovanému jako první třístopým akatalektickým daktylem (jehož slovní výplň je přímo lexikálním ikonem daktylu) i metricky, byť by slovotvorná motivace (kompozitum) umožňovala „an sich“ i interpretaci jambickou.

Příklad jambu se dvěma nemetricky umístěnými mluvními takty (takových veršů je v odpovídajícím počítačově zpracovaném Plecháčově [2012a] makrokorpusu 1 % [IBIDEM: 42]):

Mácha: J5:

Ne již holoubě či lilie květ

Tento verš se dvěma nemetrickými přízvuky nepokládám za nemetrický, nýbrž za vysoce komplexní mužský pětistopý jamb, jamb, jehož rytmus vytváří neobvyklou tenzi (napětí) vůči metrickému zadání (metodologický podnět: Halle - Keyser [2008]).

KOSK2 (J,T) plus pokračování KOK2

Nekončí-li nemetricky umístěný polysylabický takt před koncovou silnou pozicí, jde o jamb či trochej, sousedí-li verš s jamby/trocheji, a nesousedí-li spolu tři či víc veršů s těmito nemetrickými přízvuky a nemetrický přízvuk je motivován⁵ /= POZN. 5/ jedním z následujících způsobů:

A) rýmově tak, že

Aa)

rýmová shoda začíná na silné pozici, tzn. rýmovka (reduplikant [PLECHÁČ 2009]) zaujímá přinejmenším nukleární část slabiky stojící na poslední důrazné pozici a v ženských verších ještě koncovou lehkou dobu, avšak nešíří se doleva od koncové silné pozice. S rýmujícími se řadami se však nerýmuje rytmická řada z hlediska zkoumaného metra nemetrická, jež řadě, jejíž (ne)metričnost zkoumáme, **předchází**.

Př.:

Příbuzné srdce jsem nenašel

(SABINA 2007: 42)

Dík rýmu s J4Ž zakončeným slovem „zašel“ považuju, obdobně jako sylabizující Sabina, uvedený verš, rytmicky vyhovující normě akatalektického D3, metricky též za J4Ž (dle sylabizujících básníků to byl jamb v jeho „specificky české podobě“, jak soudí Červenka [2006]).

Navzájem se můžou motivovat i nanejvýš dvě řady začínající na slabé pozici. Trochejský příklad:

Krůpěje pak do srdce tekoucí
Změnily se v písmeny horoucí
(VOCEL 2007: 99)

Tento rým postačí, aby verše byly vnímány jako pětistopé trocheje. Je lhostejné, že na předchozích dvou koncových iktech začínají takty “nesa” a “lil” a na následující koncové důrazné pozici počíná takt “svil”.

B) morfologicky

Příklad A ze Sabiny je i dokladem pro B. Z případů „metaprefigace“ však za motivaci pokládám pouze ten typ odvozování, kdy derivát má opozitní význam, a superlativní předponu, tj.:

ne-
bez-
nej-

I u motivačních typů B až D platí, že motivující část jiného mluvnického taktu/motivující mluvnický takt začíná na silné pozici. Nikoli třeba pozašel / našel.

Slabší motivací typu B je i případ, kdy veršové závěry se nerýmují, např.: našel / pád, na rozdíl od zcela nemotivovaného typu: ženo / pád

Motivací je snad i případ typu:

JM: W S koncová

Na šel (= 1 slovo)

JŽ: padni

W koncová

TŽ:

S koncová

[...] stírá
Žertva k nebi plápolá na skále
[...] obětnici
(VOCEL 2007: 117)

Ale “automotivační” by užití přízvukového celku “na skále” bylo i tehdy, kdyby verše sousedící shora i zdola byly zakončeny čtyřslabičným či delším sudoslabičným taktem.

C) kvantitativně

Uved’me trochejský příklad z Čelakovského, kde se C kombinuje s A (poslední příklad z B se zas kombinuje s C):

Budiž zproštěn ty žaláře
 záře

Ale i:

malý / snů

Snad i:JM: W S koncová

Ma lá
JŽ: snívá
 W koncová

Ženským pětistopým trochejem je po mém soudu i verš

Zaplakavši, vzdychla: “Můj miláčku,
(VOCEL 2007: 114),

neboť jde o kvantitativní automotivaci, jakkoliv předchází verš zakončený taktem “zaplakala” a následuje verš ukončený taktem “polekala”.

D) slovotvorně

Např.: splav / Zdislav

Ale i (slabší motivace, bez kombinace s motivačním typem A): hrej / Zdislav

I:JM: W S koncová

Zdislav

JŽ: Hrejme

W koncová

I u slovtvorné motivace počítám s možností automotivace (jako s nejslabším druhem motivace).

Následující Sabinův verš není jamb (byť se nalézá v jambické skladbě), neboť poslední takt není motivován:

Mlčíte? Co ve vás žije,

Ze stejných důvodů není trochejem verš:

Aneb Lada, bohyně milosti

(VOCEL 2007: 113)

Nejambické jsou i Sabinovy verše:

Na skále pocestník sedí

[(] A toužebně k vlasti hledí. []

Následující dost „jamboidní“ verše jsou vyloučeny proto, že koncová shoda zaujímá celou slabou pozici před opěrnou hláskou (opěrnými hláskami). Při práci nad Sabinovými jamby jsem tyto verše vyřadil hlavně z tohoto principiálního důvodu. Navíc: Musí být prostě stanoveno rozhraní mezi jambem s nemetrickým přízvukem/nemetrickými přízvuky a

nejambem už z praktické potřeby (ne)započítat verše do zkoumaného korpusu (Červenka [2006] hovoří o jambu s nemetrickým přízvukem jako o nemetrické řadě, přičemž takový verš do jambických souborů započítává, takže se dostává do protimluvu „nemetrický/nejambický jamb“).

V tomto pomezním případě se však přidám k většině, vymyslí-li pravidlo „poroždajuščeje“ z těchto veršů jamby, nebude-li její argumentace (zcela) nepřijatelná.

Nad hrobem mým vlna poplyne

[...]

Můj břehem duch co stín pokyne

(báseň Marné čekání [SABINA 2007: 69])

KOK3 (J3, alx):

V třístopém jambu a v půlverších alexandrínu mohou dva víceslabičné mluvní takty začínat na vnitroveršových neiktových pozicích jen tehdy, tvoří-li první slabiku verše předrážka či jednoslabičný takt.

A páv Pavla polapil

Pan Páv Pavla polapil

Oba verše jsou rytmicky možné i jako T4M. Jambickou motivací může být třeba rýmování s veršem

Soused se dobře napil

Jambem nemůže být (trochej)

Petřík Pavla polapil

Červenka (- Kaiser?) [počítačopis z posledních let 2. tisíciletí naší éry] zpracoval(i) 312 Hněvkovského „J3“. Jazykovým automatizmem vedené přízvukování incipitu útvaru jinak odpovídajícího normě třístopého jambu se těžko, byť na rozdíl od jambických rozměrů delších nemám kvantifikováno, může pohybovat mimo rozmezí 71-75%, takže Hněvkovského

73-74 % (tamtéž) je průměr. Navíc jde o verš sylabizovaný, s častými odchylkami od jambické normy (skrze počátky víceslabičných mluvnických taktů umístěné na potenciálních vnitroveršových slabých pozicích jambu). Nejde tedy u Hněvkovského o třístopý jamb, nejvýš o „jamboid“.^{6/} POZN. 6/

Nanejvýš „jamboidy“ jsou i Máchovy „J3“ (tak označeny in ČERVENKA [-KAISER]: počítačopisná tabulka z posledních let 2. tisíciletí). V *Máji* (střídání s J4 ve druhém zpěvu jako subjektivizovaná varianta J4 [ČERVENKA 1995]) o třístopý jamb snad jde. Statistiku J3 z *Máje* k dispozici nemám. Jakobsonova (1995a: 443) je nepoužitelná, neboť jeho pojetí hlavního slovního přízvuku je „docela jiné než naše“, jak kdesi poznamenává Červenka (tuším in ČERVENKA 2006). Formuluju kontextové omezení superkomplexní (beroucí v potaz střídání s jiným jambickým rozměrem):

KOSK3

Neplatí-li „P8 nebo KOK1“ a nepřesahuje-li akcentuace první slabiky hodnotu očekávanou dle jazykového automatizmu (a na koncové pozici potenciálních mužských jambů jsou preferovány přízvučné slabiky), jde o jamb tehdy, když se veršový útvar střídá s jambickým rozměrem.

K6 (J,T)

(MČ)

Vnitroveršové slabé pozici metra odpovídá nepřízvučná slabika nebo přízvuk takového taktu, jež nelze interpretovat jinak než jako jednoslabičný. Větný předěl před následující pozicí a anakruze na ní můžou následovat jen tehdy, nejedná-li se o iktus koncový.

Metrické jsou tedy všechny přízvuky v potenciálním verši

k čemu je déšť hrej a déšť brnká

Dle jazykového automatizmu velice nízká pravděpodobnost konstelace /X//xX/ je ve verši ještě nižší, neboť jde o dva příznakové takty a mezi nimi předdrážku (na silné pozici). Přízvuk slova „hrej“ implicity pokládá za metrický Štochl (2011). Přízvuk na „hrej“, nesoucí intonační centrum (IC), ba větný důraz rematické výpovědi, ještě posílený následujícím větným předělem (v Červenkově názvosloví levá opora skrze //, avšak chybějící opora pravá, chybějící motivace významovým oslabením, ba přítomnost IC), je velmi silně příznakový. Nemetrický přízvuk nalzáme na W3 Ortenova J4Ž:

k čemu je déšť CO ti to říká

(ORTEN 1995: 44 [v originále samé minuskule])

Méně nemetrický by byl přízvuk na stejné pozici v potenciálním verši

k čemu je déšť? Sníh a déšť říká

„Sníh a“ chápal Červenka jako disylabický mluvní takt, potenciálně jde o řetěz monosylabického taktu a anakruze. Připojil bych se k druhé segmentaci, nicméně mi nezbývá než respektovat možnost číst uvedený řetěz polysylabicky (k Červenkovu vědomí potenciálnosti rytmického členění v češtině viz např. PALKOVÁ 2012; srv. ONDRÁČKOVÁ 1968).

KOtk 7 (J,T)

Následuje-li po monosylabu na nitroveršové slabé pozici větný předěl a anakruze, pokračuje verš na následující slabé pozici monosylabickým taktem.

Variantní popis K6 a KOtk 7, dle mě složitější, vycházející z vyjadřování

Červenka: **Vnitroveršové slabé pozici odpovídá nepřízvučná slabika nebo přízvučné jednoslabičné slovo. Příslušné KOtk: Je-li vnitroveršová slabá pozice přízvučná, je na následující silné pozici přízvuk či – nejedná-li se o iktus koncový - anakruze po větném předělu. Po ní následuje monosylabický takt.**

K8 (JŽ, TŽ)

(MČ)

Slabé pozici za poslední silnou pozicí odpovídá nepřízvučná slabika, **neinklinuje-li jazyková/řečová segmentace verše k oslabení této slabiky co do prominence, tzn. není-li monosylabon verš uzavírající součástí řetězu se sklonem k univerbizaci (resp. idiomatizujícího se či idiomatizovaného).**

Variantní popis:

K8 (JŽ, TŽ)

(MČ)

Slabé pozici za poslední silnou pozicí odpovídá nepřízvučná slabika. **Výjimkou je platnost KOtk 8.**

KOtk 8 (JŽ, TŽ)

Koncové slabé pozici ženských dvoudobých rozměrů může odpovídat přízvučná slabika, pakliže jazyková/řečová segmentace verše inklinuje k oslabení této slabiky co do prominence, tzn. je-li monosylabon verš uzavírající součástí řetězu se sklonem k univerbizaci (resp. idiomatizujícího se či idiomatizovaného).

Jde o případy, kdy se jazykovým vývojem, obvykle v souvislosti se sémantickým plánem, znejednoznačňuje segmentace, a tedy i prominence. Metrické – pouze dost příznakové - po mém soudu jsou slova „ví“ a „ne“ u J. Opolského a O. Ornesta (Opolský, tento sžíravě ironický, protimluvem vyjádřeno „dynamický dekadent“, byl oblíbený básník J. Ortena i O. Ornesta):

[(]skrz obsazená křoví[)]

[...]

“A maso...kdo ví, kdo ví...” (diplomaticky: „[...] kdo ví..“)

(báseň Červená Karkulka /diplomaticky: Červená karkulka / [OPOLSKÝ 2007: 52; způsob psaní titulu jednoznačně TAMT.: 63])

vidím ji! Vyplujem? – František říká: Ba ne

(ORNEST 1999: 11; cit. dle ŠTOCHL 2011: 285)

Ornesta ovlivnilo časté nemetrické postavení přízvučného monosylaba na samém konci ženského jambu a způsob jeho rýmování u jeho většího bratra Jiřího Ortena [ŠTOCHL 2011: 285] (i Opolského rým se podobá): „ ‚Ba ne´ a ‚Já ne´ [...] se rýmují mj. (terceta této znělky rýmuje Ornest tirádově) se čtyřslabičným taktem ‚Kapitáne´ (ibid.)“ (TAMTÉŽ: 286).

Podobný lomený rým překvapivě nalézáme v obrozenském překladu *Dona Juana* od J. N. Štěpánka (1825), jedno rýmové slovo je kupodivu rovněž ve vokativu: „jemnostpane / ba ne!“ (cit. dle JIRÁT 1978). Naproti tomu nemetrické jsou poslední přízvuky těchto alexandrinů:

[...] kdo vířit za vítr ví?

(ORTEN 1994: 249)

plyň, vodo, v potocích, dál, ptáku na stromě, pěj

(Petr KOPTA, překlad V. HUGA, cit. dle ČERVENKA 1993: 473)

Mírně nemetrický příklad z Ortena uvádí Štochl (2011: 160):

Nesmírně suché jsou dnes rty mé

(ORTEN 1995: 17)

Poslední slovo je rematické, byť necentrální.

Červenka považoval každé přízvučné monosylabon na poslední pozici ženských dvoudobých meter za nemetrické (např. ČERVENKA 1993, 2006). Bylo navrženo pokládat takové monosylabon, následuje-li po přízvučném monosylabu, pouze za příznakové (PLECHÁČ 2008). Další vědec navrhl Plecháčův návrh přijmout, není-li koncové monosylabon intonačním centrem, byť konstatoval, že sám se v této věci ještě přidržuje pojetí Červenkova (ŠTOCHL 2011: 281). Soudím, že by nás věc zavedla příliš daleko, vždyť vzhledem k minimální pravděpodobnosti kolokace dvou přízvučných monosylab (v neveršované řeči méně než 1 %) Červenka nakonec zčásti revidoval svoji teorii monosylabických (levých)

opor, tedy činitelů změkčujících pnutí mezi metrickou osnovou a příznakovým přízvukem (ČERVENKA 2006 versus např. TÝŽ 1993). V duchu Štochlově (2011) a Plecháčově (2012a) lze jemně zkoumat různé stupně (ne)metričnosti a příznakovosti přízvuků umístěných na metricky nedůrazných pozicích (což v jisté a podnětné míře činívali již Červenka a Sgallová, jak správně poznamenává Plecháč [2012a]) a snad aplikovat dle Plecháčova podnětu teorii neostrých množin, jak činí kupř. Tsur (PLECHÁČ 2012a).

Avšak jako metrický přijímám jen přízvuk definovaný in K8 (JŽ, TŽ), resp. in K0tk 8, neboť mnohem menší rozpor s metrickým zadáním než většina monosylab po jiném přízvukném jednoslabičném celku utváří toto monosylabon (sice jde o brachykatalektický, mužský třístopý daktyl, avšak z už zmiňované básnické skladby, Červenkou [2006] chybně klasifikované jako jambická; dále citované verše si lze jako jamby dobře představit) - po mém málo výpovědně dynamické, spíše (hyper)tematické -, následující po polysylabickém přízvukovém celku:

[(] Paprsek sladký červnový[)]

konečně v náruči mám!

(NEUMANN 2007: 39)

Skutečností je i jamb jednostopý (navzdory tomu, že většina metriků s tím patrně souhlasit nebude):

K9

Iniciální pozici jednostopého jambu odpovídá nepřízvučná slabika nebo jednoslabičný takt.

[(]všimni si lampy, ženo, víc mi patří[)]

než ty.

(První [elegie]: ORTEN 1995: 262)

Závěrem

Předložený text doplňuje a upravuje Červenkův generativní popis českého jambu. Týká se to některých korespondenčních i preferenčních pravidel. Zavádím nové druhy kontextových omezení (kontextová omezení Červenkova jsou kontaktní).

Zejména se vyjevila nutnost obezřetněji posuzovat (ne)jambičnost veršového incipitu, a to v první řadě na základě porovnání s jazykovou pravděpodobností vzestupných počátků (při uvážení platnosti metrické normy na dalších pozicích, avšak s přihlédnutím k okrajovým nemetrickým přízvukům). Při výpočtu beru v potaz veškeré přípustné kombinace přízvukových taktů, včetně nestandardních (plus kombinace s nemetrickými přízvuky).

Není-li četnost stoupavých veršových počátků oproti očekávání danému jazykovými pravděpodobnostmi stylizována, může se za určitých okolností přesto ještě jednat o - méně vyhraněný - jamb. Musí však být (kromě krátkých /sub/textů z jambického okolí) splněno/-a jisté/-á kontextové/-á omezení. Jde zejména o (u potenciálních ženských jambů postačující) požadavek znatelného převýšení počtu veršů vymykajících se jambické normě počtem veršů nenaplnujících normu bezpředrážkového daktylotrocheje; v mužských třístopých jambech, v prvním půlverši alexandrínu, v druhém půlverši mužské varianty téhož rozměru a v druhém poloverši mužského šestístopého jambu s ženskou cézурou též bezpředrážkového daktylu.

Ukázalo se, že některé básně dosud pokládáné za jambické takové nejsou (např. Neumannův Rok chudého na slunci, Hněvkovského „třístopý jamb“).

Tabulka

V kolonce “očekáváno” uvádím takovou frekvenci, jež by na příslušné pozici vyšla, kdyby se básník na ní prostě poddával poměrům v neveršovaných komunikátech (uvažujeme-li na ostatních pozicích metrické řady mluvní takty připuštěné normou českého jambu a na vnitroveršových slabých pozicích i okrajové přízvuky víceslabičných taktů).

V kolonce “zjištěno” pak jsou uvedeny frekvence fakticky zjištěné v jednotlivých souborech.

Jednadvacet autorů alexandrínu (všichni v tabulce in ČERVENKA 1993, u nichž autor uvádí hodnotu přízvukování třetího iktu, bez nahoru a dolů nejodchylnějších Máchy a Tablice; hodnotu zkoumané akcentuace u Hořejšího zjistil autor přítomné studie):

Jungmann, Štorch, Vrchlický, Svoboda, Mužík, Kaminský, Borecký, Sova, Březina, Neumann, Theer, Fischer, Hořejší, Nezval, Holan, Hrubín, Palivec, Blatný, Orten, Vrbová, Petr Kopta

Sedmnáct autorů alexandrínu = titíž, ale jen po Ortena včetně, bez nahoru a dolů druhých nejodchylnějších Fischera a Nezvala.

Abychom neupřednostnili některé individuální styly na úkor jiných, započítáváme od každého básníka 255 veršů, neboť takový rozsah má nejmenší – Hořejšího – soubor. 255 veršům přisuzujeme takové přízvukování třetí důrazné pozice, jaké vykazuje celý soubor daného autora.

J4M = mužský čtyřstopý jamb ap.

alx = alexandrín

S1 = první silná pozice ap.

W1 = první slabá pozice ap.

A/S1 = akcentuace prvního iktu ap.

5% a 1% pravděpodobnosti náhodné koincidence odpovídají u z-testu hodnoty 1,96 a 2,58.

Poznámky

1) Rád přiznávám, že jednou z inspirací je dávná přednáška M. Jelínka, patrně ještě z 90. let minulého století, pronesená v Kruhu přátel českého jazyka na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, přednáška, jež se snažila o spravedlivý pohled na vzdělaného a nikoli nejdogmatictějšího puristu Hallera, o pohled, jenž by nebyl zatížen pseudoargumentací produkovanou sémantickou osou „historický vítěz/poražený“. M. Jelínek, emotivně líčivší své strádání pod gymnaziálním brusičským češtinářem a své nadšení funkčně-strukturalistickým sborníkem *Spisovná čeština a jazyková kultura* (HAVRÁNEK – WEINGART [ed.] 1932), empaticky pojednal i o psychickém šoku, jež sborník znamenal pro Hallera.

2) Vzhledem k dominanci segmentace nad prominencí v klidné, neutrální promluvě a k potenciálnosti českého slovního přízvuku, jež je následkem tohoto poměru [PALKOVÁ 2012] (této potenciálnosti si byl vědom již třeba Jakobson [1995a: 451]), dávám přednost termínu „mluvní takt“; stejný atribut užíval třeba Hrabák (HRABÁK 1956; HRABÁK – ŠTĚPÁNEK 1987).

3) Přidržuji se Červenkovy úzu a mužskou či ženskou variantu značím majuskulí. Nejde sice „o Boha“ ani „o Jeruzalém“, avšak po mém soudu je zbytečné věčně měnit arbitrární úzus a zavádět minuskuli, jak činí např. periodikum *Česká literatura*. Jinak je tomu – aniž bych někoho chtěl přechválit –kupř. s výborným nápadem autora podnětné disertační práce

Plecháčce přečíslovat jambickou počáteční slabou pozici W1 na W0 a další lehké doby značit oproti Červenkovu úzu Wn-1, zvláště když autor inovace připojuje před důležitou poznámku, že toto přečíslování nemá nic společného se starou teorií jambu jako „trocheje s předrážkou“ (PLECHÁČ 2012a). Držím se zatím úzu Červenkovy a ani mě nenapadne dělat z této železné košile ctnost.

4) Největší diskrepance mezi segmentací veršovou a větňou, již jsem poznal, se vyskytuje v Honsově *Evě* (HONS 1975): ve volných verších 72-73% a kupodivu i v kratičkých jambotrochejích s odchylkami [J/To] (délka verše: 4-8 slabik) 72 % Neshody! Přes 90 % veršů odpovídajících normě J/To a zároveň normě DT je u tak malého rozsahu funkcí jazykového automatizmu, jak naznačil Červenka (tuším in ČERVENKA 2001). V nereprezentativním vzorku veršů odpovídajících normě jambu však přes 50% veršů začíná nepřívzvučnou slabikou, přičemž u 500 J z J/To by reprezentativních bylo jistě už 35 %. Proto - zatím provizorně - tyto verše považuju za J/To, nikoli za verše volné. V metrických verších je největší dosud známý rozpor mezi oběma členěními v Macharově *Magdaléně**, kde byla zjištěna 55,8% neshoda (ČERVENKA – SGALLOVÁ 1997: 276), v Čechově *Dagmar* (51,1 % [TAMT.]) a v Zábranovi (52 % neshody [ŠTOCHL 2011: 154]). V Honsových volných verších se míra neshody pohybuje od 54 % (pořád druhá nejvyšší) až po víc než 80 % (dokonce nejméně ve dvou úsecích). Pro srovnání jsem vypracoval statistiku relace mezi členěním větňým a veršovým ve volných verších Hanzlíka a Kadlece-Filípka. V Hanzlíkových verších proměnlivého rozsahu je větňý předěl totožný s předělem veršovým v 91,5 %, ve verších druhého básníka s rozsahem (měřeným, stejně jako v případě Hanzlíkově, počtem slabik) přibližně vyrovnaným v 70-80%.

* Bylo by zapotřebí jednou pojednat o případném podnětu k této skladbě z pera B. Kaminského, jeho básně o Magdaléně z *Protestů* (jedné podobnosti mezi těmito básníky si povšiml Červenka [1991b], byť akcentoval spíš rozdíl mezi nimi), vydaných dva roky před skladbou Macharovou, i prozkoumat možný vliv jeho *Ztraceného volání* na Neumannův *Sen o zástupu zoufajících*. Tento nejméně epigonský lumírovský pokračovatel je pozoruhodný básník. Jeho individuální sloh o sobě dává vědět mnohostranně: pojetím jambického i trochejského incipitu (v druhém z nich hovorovost, mluvnost projevující se v 41 % četnosti monosylab s enklitikem, cca v 30 % monosylab synsémantických; blízký je Sova v *Realistických slokách* a mnohem dřív Pflieger Moravský v *Královně noci*, ve vzorku zatím nereprezentativním na úrovni Kaminského, či dokonce nad ní, co do pozičně přízvukných

synsémantik citelně nad ní), poslední pozice ženských alexandrínů, ale třeba i nadprůměrně četným intonováním přízvučných vnitroveršových slabých pozic v tomto veršovém útvaru (ČERVENKA 1993), rýmováním, např. vzdálených veršů - někde to dělá soustavně (Kaminský a Bojko, popř. Kolman jsou autoři, kteří chybí v pojednáních o rýmování na dálku [ŠTOCHL 2004; TÝŽ 2011]) -, ale i užíváním bohatých rýmů, navíc se shodami nalevo od rýmovky (reduplikantu [PLECHÁČ 2009]), jako tomu je v rýmové dvojici „ztrácel /zaburácel“. Kaminského bohaté rýmy narušují poněkud schematickou představu takového velikána, jako byl Jirát (1978), o lumírovském rýmování, převzatou Levým (1971) i Plecháčem (2009).

5) K motivacím na vnitroveršových lehkých dobách (kromě alexandrínské W4) se chybně vyslovují jedna versoložka a jeden versolog. Citován je krátký úsek Šolcovy básně „Mistr Jan“ obsahující pět trisylab počínajících na metricky nedůrazných pozicích („na klenby“, „doráží“, „reptání“, „probouzí“, „prelátí“) [SGALLOVÁ 2012: 333]. Konstatuje se preference motivací předložkových a předponových. Takto je motivováno 60 % citovaných taktů (neutrálně dle 520 trisylabických taktů – včetně předrážkových - nepočínajících přízvučným jednoslabičným slovem z *Babičky* a z článku Turecké spekulantství [diplomaticky: Turecké spekulantstw] z *České včely* z r. 1835 40,19 % [max. 40,64 %]). Nutno však dodat, že mé výsledky jsou o něco málo nižší než součet prepozic a prefixů. Za motivaci nelze pokládat delší než jednoslabičné morfémy (srv. v delším textu) ani neslabičné, netvoří-li zbytek slabiky další prefix: motivací tedy je např. „nad korunu“ či „vzpomínat“, „ke vsi“, nikoli „pode vsí“, „k vesnici“, „rozumět“, „vzpínat se“. Po jistém váhání nepokládám za motivaci ani takovou jednoslabičnou předponu, po níž následuje další prefix: tím se vylučuje typ „zapomínat“. Výjimkou jsou předpony „ne-“, a „nej“, vytvářející opozitní a superlativní významy. Jako nesystémové patrně bude – a právem – kritizováno, že do výjimek nepřidávám prefix „bez“, synonymní s „ne-“. Věc jsem si uvědomil po zpracování části neveršovaných textů a pro srovnatelnost výsledků již nelze zásadu jednou přijatou změnit. Kvantitativně jsou motivována trisylaba čtyři, tj. 80 % (neutrálně 23,65%, max. 23,95%). Větší korpus mám z první republiky, ten však je obtížně aplikovatelný na polovinu 19. století: 7089 taktů, z toho 2072 trisylabických taktů nezapočínajících jednoslabičným slovem, opět včetně předrážkových: morfologicko-morfematically motivováno 45,12 % (potvrzuje se Jirátův postřeh o vzrůstající oblibě prefigace [JIRÁT 1978]), kvantitativně 21,72 % (max. 22,80). Sečteme-li opatrně s Červenkovými výsledky z Řezáče a Benešové (Červenka [1972] počítá i s tříslabíčovými takty tvořenými jednoslabičným slovem a příklonkami; upravíme-li

pravděpodobnostně na tříslabičné takty tvořené disylabem s klitikem či tříslabičným slovem, dostaneme 19,35 %), potom u zhruba 3000 výš vymezených trisylab Červenkových a mých dostáváme podíl kvantit cca 21,2 %.

Podobné chyby se v Máchově případě dopouštějí Ibrahim a Sgallová [2010] (kritiku jiného aspektu jejich práce viz in ŠTOCHL 2011: 173n): „[...] velmi nápadné je využití prostředků morfologických [...]“ (IBRAHIM – SGALLOVÁ 2010: 200). Předtím se dozvídáme, že předložkou je motivováno 14 % nemetrických přízvuků, předponou 20 % (TAMTÉŽ: 199). Jak je patrné z výš uvedeného, pokulhává výsledných 34 % za dobovou normou... Musím však dodat – na výsledku by to nic podstatného změnit nemělo -, že autoři hovoří o počtu veršů s nemetricky umístěnými mluvními takty na vnitroveršových lehkých dobách, ne o počtu těchto taktů, a neomezují se na trisylaba.

Zřejmá stylizace četnosti předložek na vnitroveršových slabých pozicích českých dvoudobých meter a na iniciální pozici jambu zejm. ve 2. pol. 19. století a kvantit na týchž pozicích zhruba o půlstoletí dřív vytváří přinejmenším u prepozic o několik procentních bodů vyšší očekávání než u mě (PLECHÁČ 2012a), byť je jistě lepší zvolit přísnější kritéria. Tento rozdíl je skutečností, ať už vycházím z uvedené nerozsáhlé statistiky z obrození, anebo ze statistiky 7089 mluvních taktů z první republiky. Postrádám odpověď na otázku, zda byly vyloučeny předložky delší než jednoslabičné (v J3 „nade vsí jely vozy“ nemůže „nade“ být motivací, neboť pokračuje na iktové pozici a lexikálním základovým morfémem začíná slabika [slovo] obsazující pozici neiktovou; podobně je tomu v komplexnějším J3 „nade mlejnem stál vůz“). S atonováním předložky počítám kromě pozice před nesklonným slovem, vytčení do protikladu a zdůraznění citového vztahu tehdy, následuje-li slovo přinejmenším sedmislabičné. Činím tak dle výsledků, k nimž na základě výzkumu výslovnosti rozhlasových hlasatelů dospěl Zeman (1980). (Pozoruhodným zpochybněním právě napsaného je rozdílné zacházení básníků s předložkovými tříslabičnými takty a s předložkovými pětislabičnými takty či řetězy [PLECHÁČ 2012a: 50].) Zeman v dalším příspěvku napsal: „Slovem (taktem) „o větším počtu slabik“ rozumíme slovo (takt) o pěti a více slabikách, u méně zkušených mluvčích už slovo čtyřslabičné“ [...] [ZEMAN 1983]) Navíc po mém soudu můžeme kupř. o stylizaci kvantit na W1 průkazně vypovídat tehdy, když vyloučíme takovou stylizaci na S1. Např. v Máchově případě jsou významně zvýšeny četnosti kvantit na obou pozicích. Mácha konečně, opravdu as jako znak Jakobsonovy „plnosti lásky“, užívá kvantit v osmislabičných dvoudobých verších nejvíc z básníků zpracovaných Červenkou (1972); srv. též Nováková [1948] (podnětem pro bádání o kvantitách v českém přízvukném verši je teoretické zkoumání Jakobsonovo, včetně jeho proslulé ankety mezi spisovateli [JAKOBSON 1995c]). V jejich

statistikách kvantit z prózy pokračoval Horálek (1983). Je zbytečné postupovat vůči němu stejně jako on vůči svému žáku Červenkovi, když před chvílí citovanou podstatnou práci zamlčel (TAMT.; obdoba: PLECHÁČ 2012a). Přitom červenkovské číslo *České literatury* bohudík připomnělo i výročí J. Hrabáka (IBRAHIM 2012) a ocenilo rovněž versologickou práci Horálkovu (SGALLOVÁ – IBRAHIM 2012). Připouštím však, že Plecháčovo mlčení o Horálkově studii na místě, kde zmiňuje příslušné studie Novákové a Červenky, není úmyslné.

6) Hierarchická nadřazenost přízvukování druhé slabiky nad akcentuací slabiky třetí navíc při počtu veršů 312 není zřetelná (34-35 % : 27-28 %), což zcela neodpovídá Jakobsonovu pravidlu: *Každá těžká slabika jeví proti následující lehké slabice větší sklon k přízvučnosti* (JAKOBSON 1995: 440; zvýraznil ROJ).

Prameny

CORBIÈRE, Tristan

1959 *Žluté lásky*; přeložili Jindřich Hořejší, Viktor Dyk a Karel Čapek (Praha: Mladá fronta) [1934]

ČECH, Svatopluk

2007 *Dagmar*; in Blanka Svadbová a kolektiv (edd.): *Česká elektronická knihovna. Plnotextová databáze české poezie 19. a počátku 20. století* [online]. c2005, poslední změna 25. 8. 2007. <http://www.ceska-poezie.cz> [přístup 7. 4. 2013] [1885]

HANZLÍK, Josef

1966 *Úzkost* (Praha: Mladá fronta)

HONS, Václav

1975 *Eva* (Ostrava: Profil)

HUGO, Victor

1965 *Jen ty nám zůstáváš, ó lásko*; přel. Petr Kopta (Praha: SNKLU)

KADLEC-FILÍPEK, Libor

2009 *Žádné dívky, nic /Básně, deníky a hříčky/* (Zlín: Kniha Zlín)

KAMINSKÝ, Bohdan

2007a *Ztracené volání*; in Blanka Svadbová a kolektiv (edd.): *Česká elektronická knihovna. Plnotextová databáze české poezie 19. a počátku 20. století* [online]. c2005, poslední změna 25. 8. 2007. <http://www.ceska-poezie.cz> [přístup 31. 3. 2013] [1884]

2007b *Protesty*; ibid. [přístup 8. 4. 2013] [1892]

MÁCHA, Karel Hynek

1997 *Básně* (Praha: Český spisovatel)

MACHAR, Josef Svatopluk

2007 *Magdaléna*; in Blanka Svadbová a kolektiv (edd.): *Česká elektronická knihovna. Plnotextová databáze české poezie 19. a počátku 20. století* [online]. c2005, poslední změna 25. 8. 2007. <http://www.ceska-poezie.cz> [přístup 31. 3. 2013] [1894]

NĚMCOVÁ, Božena

1972 *Babička. Obrazy venkovského života* (Praha: Albatros) [1855]

NEUMANN, Stanislav Kostka

2007a *Písně o jediné věci*; in Blanka Svadbová a kolektiv (edd.): *Česká elektronická knihovna. Plnotextová databáze české poezie 19. a počátku 20. století* [online]. c2005, poslední změna 25. 8. 2007. <http://www.ceska-poezie.cz> [přístup 31. 3. 2013] [1927]

2007b *Sen o zástupu zoufajících a jiné básně*; ibidem [přístup 31. 3. 2013] [1903]

OPOLSKÝ, Jan

2007 *Jedy a léky*; tamtéž [přístup 31. 3. 2013] [1901]

ORNEST, Ota

1999 “Můj bratr Jiří”; *Krásné město*, č. 4, s. 11-12

ORTEN, Jiří

1992 *Modrá kniha* (Praha: Československý spisovatel)

1994 *Červená kniha* (Praha: Český spisovatel)

1995 *Knihy veršů* (Praha: Český spisovatel)

PFLEGER MORAVSKÝ, Gustav

2007 *Královna noci*; in: Blanka Svadbová a kolektiv (edd.): *Česká elektronická knihovna. Plnotextová databáze české poezie 19. a počátku 20. století* [online]. c2005, poslední změna 25. 8. 2007. <http://www.ceska-poezie.cz> [přístup 7. 4. 2013] [1875]

SABINA, Karel

2007 *Básně. Svazek první*; in Blanka Svadbová a kolektiv (edd.): *Česká elektronická knihovna. Plnotextová databáze české poezie 19. a počátku 20. století* [online]. c2005, poslední změna 25. 8. 2007. <http://www.ceska-poezie.cz> [přístup 7. 4. 2013] [1841]

SHAKESPEARE, William

1962 (?) *Hry*

SOVA, Antonín

2007 *Realistické sloky*; tamtéž [přístup 7. 4. 2013] [1890]

VOCEL, Jan Erazim

2007 *Labyrint slávy*; tamtéž [přístup 28. 8. 2013] [1846]

Literatura

BUTLER, Christopher

1985 *Statistics in Linguistics* (Oxford: Basil Blackwell)

ČERVENKA, Miroslav

1971 *Statistické obrazy verše* (Praha: Ústav pro českou a světovou literaturu ČSAV)

1972 “Kvantita v osmislabičném trocheji a jambu”; in Dušan Jeřábek, Milan Kopecký, Karel Palas (edd.): *Literárněvědné studie* (Brno: Universita J. E. Purkyně), s. 291–302

1973 “Ritmičeskij impul's češskogo sticha”; in Roman Jakobson, Cornelius H. van Schooneveld, Dean S. Worth (edd.): *Slavic Poetics* (The Hague–Paris: De Gruyter), s. 79–90 /

1991a *Styl a význam* (Praha: Československý spisovatel)

1991b *Z večerní školy versologie II. Sémantika a funkce veršových útvarů: Versologický průvodce tvorbou generace 90. let* (Pardubice: Akcent)

1993 “Český alexandrín”; *Česká literatura XLI*, s. 459–519

1995 “Polymetrie v české epice 19. století. Příspěvek k sémantice verše od Máje po *Zlomenou duši*”; in Miroslav Červenka, Květa Sgallová: *Z večerní školy versologie III. Polymetrie. Metrika překladu* (Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR), s. 7–100

1996 *Obléhání zevnitř* (Praha: Torst)

2001 *Dějiny českého volného verše*. (Brno: Host)

2006 *Kapitoly o českém verši* (Praha: Univerzita Karlova v Praze-Nakladatelství Karolinum)

ČERVENKA, Miroslav – SGALLOVÁ, Květa

1968 „Na cestě k pravděpodobnostnímu modelu českého verše“; in Jiří Levý, Karel Palas (edd.): *Teorie verše II – Theory of Verse II – Teorija sticha II*. Sborník druhé brněnské versologické konference /18.-20. října 1966/ (Brno: Universita J. E. Purkyně), s. 67–72

1978 „Český verš“; in Zdzisława Kopczyńska, Lucylla Pszczołowska (edd.): *Słowiańska metryka porównawcza I*. Słownik rytmiczny i sposoby jego wykorzystania (Wrocław: Ossolineum), s. 45–94

1997 “Verš a věta. Rytmičké a větné členění v české poezii druhé poloviny 19. století”; *Slovo a slovesnost LVIII*, s. 241–287

DOKULIL, Miloš a kolektiv

1986 *Mluvnice češtiny I. Fonetika. Fonologie. Morfonologie a morfemika. Tvoření slov* (Praha: Academia)

DOLEŽEL, Lubomír

1965 “Pražská škola a statistická teorie básnického jazyka”; *Česká literatura* XIII, s. 101-113

GASPAROV, Michil Leonovič

2010-2012 *Nástin dějin evropského verše*, přel. Robert Ibrahim a Alena Machoninová (Praha: Dauphin)

HALLE, Morris – KEYSER, Samuel Jay

2008 „Teorie metra“; přel. Petr Plecháč; *Aluze* XI, č. 3 [online], s. 58-85. <http://aluze.cz> [přístup 7. 4. 2013] [1972]

HAVRÁNEK, Bohuslav – WEINGART, Miloš (edd.)

1932 *Spisovná čeština a jazyková kultura* (Praha: Melantrich)

HORÁLEK, Karel

1965 „Verš české folklorizující poezie“; *Naše řeč* XLVIII, č. 5 [online]. c2011. <http://nase-rec.ujc.cas.cz> [přístup 7. 4. 2013]

1983 „K stylistice zvukových prostředků jazyka“; *Naše řeč* LXVI, č. 2 [online]. c2011. <http://nase-rec.ujc.cas.cz> [přístup 7. 4. 2013]

HRABÁK, Josef

1956 *Úvod do teorie verše* (Praha: Státní pedagogické nakladatelství)

HRABÁK, Josef – ŠTĚPÁNEK, Vladimír

1987 *Úvod do teorie literatury* (Praha: Státní pedagogické nakladatelství)

IBRAHIM, Robert

2009 “Český alexandrín jako náhrada řeckého a latinského hexametru”; *Česká literatura* LVII, s. 372-386

2012 “Hrabákův *Úvod do teorie verše* a jeho místo v dějinách české versologie”; *Česká literatura* LX, s. 468-471

IBRAHIM, Robert – SGALLOVÁ, Květa

2010 “Máchův jamb a prostředky zeslabování konfliktu jazyka a metra”; in Karel Piorecký (ed.): *Máchovské rezonance. IV. kongres světové literárněvědné bohemistiky. Jiná česká literatura /?/* (Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR / Obec spisovatelů / Filip Tomáš-Akropolis), s. 195–202

JAKOBSON, Roman Osipovič

1995 *Poetická funkce*, přel. Miroslav Červenka, Milada Chlíbačová a Terezie Pokorná (Jinočany: H&H)

1995a “K popisu Máchova verše”; *tamtéž*, s. 427–476

1995b „Poznámky k dílu Erbenovu“; *tamtéž*, s. 500–530

1995c “Základy českého verše”; *tamtéž*, s. 157–248

JIRÁT, Vojtěch

1978 *Portréty a studie* (Praha: Odeon)

LEVÝ, Jiří

1971 *Bude literární věda exaktní vědou?* (Praha: Československý spisovatel)

1971a “Čapkovy překlady ve vývoji českého překladatelství a českého verše”; in týž: *Bude literární věda exaktní vědou?* (Praha: Československý spisovatel), s. 227–258

MATHESIUS, Vilém

1982 *Jazyk, kultura a slovesnost* (Praha: Odeon)

1982a “O potenciálnosti jevů jazykových”; in týž: *Jazyk, kultura a slovesnost* (Praha: Odeon), s. 9–28

NOVÁKOVÁ, Julie

1948 “Kvantita v českém verši přízvuchném”; *Slovo a slovesnost* X, č. 2, s. 96-107 [online]. c2011. <sas.ujc.cas.cz> [přístup 7. 4. 2013]

ONDRÁČKOVÁ, Jana

1968 “K potenciálnosti rytmického členění v češtině”; in Jiří Levý, Karel Palas (edd.): *Teorie verše II – Theory of Verse II – Teorija sticha II*. (Sborník druhé brněnské versologické konference /18.-20. října 1966/ (Brno: Universita J. E. Purkyně), s. 185–190

PALKOVÁ, Zdena

1994 *Fonetika a fonologie češtiny s obecným úvodem do problematiky oboru* (Praha: Univerzita Karlova, vydavatelství Karolinum)

2012 “Rytmus řeči a verše v češtině”; *Česká literatura* LX, s. 338-354

PLECHÁČ, Petr

2008 “Česká versifikace a generativní metrika”; *Aluze* 11, 2008, č. 3 [online]. c1998–2008. <<http://aluze.cz>> [přístup 7. 4. 2013]

2009 *Struktura a modality rýmu v české poezii 90. let 19. století*. Diplomová práce (Olomouc: Univerzita Palackého) [online]. c2009, poslední změna 8. 4. 2009.

<<http://theses.cz>> [přístup 7. 4. 2013]

2012a *Principy výstavby českého verše*. Disertační práce (Olomouc: Univerzita Palackého) [online]. c2012. <<http://theses.cz>> [přístup 7. 4. 2013]

2012b “Miroslav Červenka a generativní model metrické normy českého sylabotónického verše”; *Česká literatura* LX, s. 398-408

SGALLOVÁ, Květa

2012 “Dlouhé trocheje v české poezii”; *Česká literatura* LX, s. 321-337

SGALLOVÁ, Květa – IBRAHIM, Robert

2012 „Trápí mě, jak málo se literární historici zajímají o verš...“ Rozhovor s Květou Sgallovou”; *Česká literatura* LX, s. 385-397

ŠTOCHL, Josef

1999 “Intertextovost v poezii konkrétní a ,tradiční‘ (Česká experimentální poezie a několik ,tradičních‘ českých básnických textů posledních desetiletí)”; in T. Žilka (ed.): *Intertextualita v postmodernom umení* (Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, Filozofická fakulta, Ústav literárnej a umeleckej komunikácie), s. 113–130

2004 *Mezi hláskovou instrumentací a rýmem* (Se zaměřením na Rilky Duinské elegie a pozdní tvorbu Vladimíra Holana) (Praha: Edice Tvary)

2006 „Nejprve hlína“ aneb ,Zářivý Bůh‘, ,země Tma‘ a temný jas zpěvu. Těžítka světa díla Jiřího Ortena a jeho čtyřstopý jamb”; in Vratislav Färber (ed.): *Vladimír Holan a jeho souputníci*. Sborník příspěvků z III. kongresu světové literárněvědné bohemistiky Hodnoty a hranice. Svět v české literatuře, česká literatura ve světě. Svazek 2 (Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR), s. 40–50

2011 *Svět díla Jiřího Ortena* (Praha: Aula / Torst)

TURECKÉ spekulantství

1835 „Turecké spekulantství”; *Česká včela* II, č. 1, s. 6-8 [online]. <<http://archiv.ucl.cas.cz>> [přístup 8. 4. 2013]

ZEMAN, Jiří

1980 “K přízvukování prvotních jednoslabičných předložek”; *Naše řeč* LXIII, č. 3 [online]. c2011. <<http://nase-rec.ujc.cas.cz>> [přístup 8. 4. 2013]

1983 “Ještě k přízvukování prvotních jednoslabičných předložek”; *Naše řeč* LXVI, č. 4 [online]. c2011. <<http://nase-rec.ujc.cas.cz>> [přístup 8. 4. 2013]

Resumé

Předkládaný text rozvíjí generativní popis normy českého jambu, formulovaný Miroslavem Červenkou, a přináší jeho opravy. Zvláštní pozornost je věnována počátkům veršů a jejich závěrům. Východiskem pro zkoumání incipitů je statistika stoupavých počátků neveršovaných vět, rozsáhlejší a co do typů vět a typů textů rozmanitější než statistika Viléma Mathesia. Autor modeluje pravděpodobnost vzestupných počátků českého jambu (při uvážení platnosti metrické normy na ostatních pozicích, ale i okrajových nemetrických přízvuků). Zjišťuje, že nejvyšší akcentuace první pozice čtyř- a pětistopých jambů je “pouze” 67 % (o trochu víc v alexandrinech), jestliže nemají být aplikována komplexní kontextová omezení (kdy kontextem je celý verš). Autor konstatuje nejambickou povahu některých básní dosud považovaných za jambické (například Neumannův “Rok chudého na slunci” a některé Hořejšího verše). Pravidlo preferující na silných pozicích přízvučné slabiky před nepřízvučnými, vyslovené tvůrcem původního generativního popisu českého verše, neplatí pro koncovou pozici mužských jambů nemála básníků (např. Hálekův, Gellnerův a Seifertův čtyřstopý jamb).

Resumé

The article corrects and develops the generative description of the norm of the Czech iamb, which was originally formulated by Miroslav Červenka. Special attention is paid to the beginnings and ends of verses. The starting point of the article is the statistics of the rising beginnings of nonversified sentences, which are lengthier and, as regards types of text, more diverse than Vilém Mathesius's statistics. The author models the probability of rising beginnings of the Czech iamb (assuming the validity of the metrical norm everywhere else, taking, however, into consideration peripheral nonmetrical stresses). Surprisingly, the article ascertains that the highest admissible accentuation of the first position of iambic tetrameters and pentameters is ‘only’ 67 per cent (a little more in the alexandrines), so that it is not necessary to use complex context restrictions (that is, restrictions concerning the whole verse). The author ascertains the noniambic character of some poems that are still considered iambic (for example, Neumann's ‘Rok chudého na slunci’ and some of Hořejší's verses). The rule that prefers accented syllables to unaccented does not apply at the (strong) end position of the acatalectic iamb of a number of poets (for example, Hálek's, Gellner's and Seifert's iambic tetrameter).

Klíčová slova

jamb český - generativní popis - Červenka, Miroslav - pravidla korespondenční - pravidla preferenční - kontextová omezení: nové typy - pravděpodobnostní model incipitu: maximální akcentuace - mužský jamb: koncová pozice - nemetrický přízvuk - nemetrický verš

Keywords

Czech iamb - generative description - Červenka, Miroslav - correspondence rules - preference rules - context restrictions: new kinds - probability model of verse beginning: highest accentuation - acatalectic iamb: end position - nonmetrical stress - nonmetrical verse

Ortenův J4M, 500 veršů z *Knih veršů a Modré knihy*

A/S4: očekáváno 19,9 %

Zjištěno J. Štochlem (2011): 25,0 %

z-test: 2,53 (srovnání s 5000 hypotetickými verši s A/S4 = 19,9 %)

Ortenův J4M, 335 veršů z *Modré knihy*

A/S4: očekáváno 19,9 %

Zjištěno J. Štochlem (2011): 26,87 %

z-test: 2,80

Seifertův J4M, pravděpodobně 500 veršů

A/S4: očekáváno 19,9 %

Zjištěno M. Červenkou (1971, 1973): 23,2 %

z-test: 1,68

Hálkův J4M, pravděpodobně 500 veršů

A/S4: očekáváno 19,9 %

Zjištěno M. Červenkou (1971, 1973): 13,2 %

z-test: 4,15

Hvězdův J4M, pravděpodobně 500 veršů

A/S4: očekáváno 19,9 %

Zjištěno M. Červenkou: 19,2 (19,6) %

z-test: 0,38

Neumannovy verše dřív pokládáné za J4M v Roku chudého na slunci ve sb. Písně o jediné věci, 70 veršů

A/S4: očekáváno 19,9 %

Zjištěno: 18,57 %, max. 20,00 %

z-test konfrontující 19,9 a maximum 20,00: 0,02

z-test konfrontující 19,9 a maximum 20,00 při extrapolaci na 500 veršů: 0,05

Nezvalův alx, 39 básní ze sbírky *100 sonetů záchránkyni věčného studenta Roberta Davida*, 546 veršů

A/S3: očekáváno 18,5 %

Zjištěno M. Červenkou: 13,2 %

z-test: 3,29

alx 17 autorů (všichni v Červenkově /1993/ tabulce bez nahoru a dolů nejodchylnějších Máchy, Fischera, Tablice a Nezvala: od Jungmanna po Ortena, u Hořejšího dle výpočtu autora přítomné studie (aby se nedal přednost žádnému z individual. Stylů, je započítáno z každého souboru s Červenkou zjištěnou hodnotou po 255 verších, neboť takový je rozsah nejmenšího, tj. Hořejšího souboru), 4335 veršů

A/S3: očekáváno 18,5 %

Zjištěno M. Červenkou (u Hořejšího autorem přítomné studie, sečteno autorem přítomné studie): 21,63 %

z-test konfrontující tento soubor jako celek a hypotetických 5000 veršů s A/S3 = 18,5 %: 3,77

z-test konfrontující hypotetický "standardizovaný individuální soubor" o 500 alexandrínech s A/S3 = 21,63 % a hypotetických 5000 veršů s A/S3 = 18,5 %: 1,63

/tzn. pomezí mezi stylizovaností a nestylizovaností – u cleku vychází stylizované, u jednotlivých souborů nestylizované, u 21 autorů pomezí, spíš stylizované i při uvážení "standardizovaného individuálního souboru":

alx 21 básníků (všichni v Červenkově /1993/ tabulce bez nahoru a dolů
nejodchýlnějších Máchy a Tablice u Hořejšího dle výpočtu autora přítomné studie
(aby se nedal přednost žádnému z individual. Stylů, je započítáno z každého
souboru s Červenkou zjištěnou hodnotou po 255 verších, neboť takový je rozsah
nejmenšího, tj. Hořejšího souboru), /5355 veršů/, počítáno s hypotetickým
“standardizovaným individuálním souborem” o 500 alexandřínech

A/S3: očekáváno 18,5 %

Zjištěno M. Červenkou (u Hořejšího autorem přítomné studie, sečteno autorem
přítomné studie): A/S3 = 22,43 %

z-test konfrontující hypotetický “standardizovaný individuální soubor” o 500
alexandřínech s A/S3 = 22,43 % a hypotetických 5000 veršů s A/S3 = 18,5 %: 2,02

Vrchlického alx, původní tvorba, překlady, Cid: 2571 veršů

A/S3: očekáváno 18,5 %

Zjištěno na základě korpusu zpracovaného M. Červenkou: A/S3 = 20,76 %

z-test konfrontující s hypotetickými 5000 verši s a/S3 = 18,5 %: 2,33

Vrchlického alx, původní tvorba, 1181 veršů

A/S3: očekáváno 18,5 %

Zjištěno na základě korpusu zpraovaného M. Červenkou: 20,3 %

z-test konfrontující s hypotetickými 5000 verši s a/S3 = 18,5 %: 1,40

Ortenův blankvers Ž v *Elegiích*: 490 veršů

AW1: očekáváno 73,6 %

Zjištěno J. Štochlem (2011): v lepším případě 71,02 %

z-test: 1,20

Zábranův J4M v *Básních*, 300 veršů

AW1: očekáváno 73,6 %, v lepším případě (od 60. let 20. stol.) 75 %

Zjištěno J. Štochlem: 72,33 %

z-test: 1,01

Máchův alx v *Máji* a Mníchovi, 194 veršů

Všechna monosylaba/W4: očekáváno minimálně 32,8 %

Zjištěno M. Červenkou (1993): 27,8 %
z-test: 1,52
z-test při extrapolaci na 500 veršů: 2,37

Máchův "J3", 364 verše

A/1. slabika: očekáváno maximálně 75 %
Zjištěno M. Červenkou /a P. Kaiserem?/ (konec 2. tisíciletí: počítačopisná tabulka):
70,3 %
z-test konfrontující s hypotetickými 10000 verši: 1,93

Hněvkovského šesti- a sedmislabičný verš dřív pokládáný za J3, 312 veršů

A/1. slabika: očekáváno maximálně 75 %
Zjištěno M. Červenkou /a P. Kaiserem?/ (konec 2. tisíciletí: počítačopisná tabulka):
73,1 %
z-test konfrontující s hypotetickými 10000 verši: 0,75

Hořejšího alexandrín v překladu Corbièrovy skladby Hrbáč Dvouštrán ze *Žlutých lásek* (?!): 255 veršů

A/S3: očekáváno 18,5 %
Zjištěno: min. 27,06 % (pravděpodobněji 27,95 %, max. 28,35 %)
z-test konfrontující minimum: 3,02

Hořejšího mužský alexandrín v překladu Corbièrovy skladby Hrbáč Dvouštrán ze *Žlutých lásek* (?!): 162 verše

A/S6: očekáváno 19 %
Zjištěno: min. 30,86 % (pravděpodobněji 32,10 %)
z-test konfrontující minimum: 3,23

Hořejšího alexandrín v překladu Corbièrových *Žlutých lásek* (?!): 327 veršů

A/W4: očekáváno min. 71,2 %
Zjištěno: 60,06 %
z-test, konfrontace s hypotetickými 5000 verši s minim. očekáváním: 4,00

Hořejšího alexandrín v překladu Corbièrových *Žlutých lásek* (?!): 327 veršů

A/W1: očekáváno min. 75 %

Zjištěno: 69,42 % (nejméně 68,50; nejvýš 69,72)
z-test, konfrontace zjištěného maxima s očekávaným minimem: 2,02

Hořejšího verš dřív považovaný za alexandrín v překladu Corbièrovy básně "Tohle..."
ze *Žlutých lásek*: extrapolace na 500 veršů

A/1. slabika: očekáváno max. 76 %
Zjištěno: 84,37 %
z-test, konfrontace s hypotetickými 5000 verši s maximální hodnotou: 4,83

Hořejšího verš dřív považovaný za alexandrín v překladu Corbièrovy básně
"Renegát" ze *Žlutých lásek*: extrapolace na 500 veršů

A/1. slabika: očekáváno max. 76 %
Zjištěno: min. 80,77 %
z-test, konfrontace zjištěného minima s hypotetickými 5000 verši s očekávaným
maximem: 2,56

	Počet veršů (extrapolace na 500 veršů)	Očekáváno (%)	Zjištěno (%)	Z-test (není-li uvedeno jinak, jde o srovnání s hypotetickými 5000 verši s očekávanou hodnotou)
Ortenův J4M (Knihy veršů, Modrá kniha)	500	A/S4 = 19,9	A/S4 = 25,0 (J. Štochl 2011)	2,53
Ortenlv J4M (Modrá kniha)	335	A/S4 = 19,9	A/S4 = 26,87 (J. Štochl 2011)	2,80
Seifertův J4M	Pravděpodobně 500	A/S4 = 19,9	A/S4 = 23,2 (M. Červenka 1971, 1973)	1,68
Hálkův J4M	Pravděpodobně 500	A/S4 = 19,9	A/S4 = 13,2 (M. Červenka 1971, 1973)	4,15
J4M Jana z Hvězdy	Snad 500	A/S4 = 19,9	A/S4 = 19,2 (19,6) (2 Červenkovy prameny, 1 případě možná za spoluautorství P. Kaisera)	Počítáno s minimální hodnotou 0,38
Neumannov y verše dřív pokládáné za J4M (skladba Rok chudého na slunci, sbírka Písně o jediné věci)	70/500	A/S4 = 19,9	A/8. Slabika = 18,57 (max. 20,00)	0,002/0,005 Počítáno s maximální hodnotou / Počítáno s maximální hodnotou při extrapolaci na 500 veršů
Zábranův J4M (Básně)	300	A/W1 = 73,6, v lepším případě (od 60. let 20. stol.) 7,50	A/W1 = 72,33(J. Štochl 2011)	Nanejvýš 1,01
Hněvkovské ho 6- a 7slabičný	312	A/W1 = max. 75	A/1. Slabika = 73,1 (M. Červenka [a P. Kaiser ?])	Konfrontace s hypotetickými 10 000 verši: 0,75

verš dříve pokládáný za J3			konec 2. tisíciletí: počítačopisná tabulka)	
Máchův „J3“	364	A/W1 = max. 75	A/1. Slabika = 70,3 (M. Červenka [a P. Kaiser ?] konec 2. tisíciletí: počítačopisná tabulka)	Konfrontace s hypotetickými 10 000 verši: 1,93
Ortenlv blankvers Ž (Elegie)	490	A/W1 = max. 73,6	A/W1 = v lepším případě 71,02 (J. Štochl 2011)	Nanejvýš 1,20
Máchův alx (Máj a Mních)	194/500	Všechna monosylaba na W4 = minimálně 32,8	27,8 (M. Červenka 1993)	1,52/ při extrapolaci na 500 veršů: 2,37
Vrchlického alx (původní tvorba, překlady, Cid)	2571	A/S3 = 18,5	A/S3 = 20,76 (M. Červenka 1993)	2,33
Vrchlického alx (původní tvorba)	1181	A/S3 = 18,5	A/S3 = 20,3 (M. Červenka 1993)	1,40
Nezvalův alx (100 sonetů záchránkyni věčného studenta Roberta Davida)	546	A/S3 = 18,5	A/S3 = 13,2 (M. Červenka 1993)	3,29
Alx 17 autorů	4335	A/S3 = 18,5	A/S3 = 21,63 (M. Červenka 1993, u Hořejšího autor přítomné studie; sečteno původcem přítomné studie)	a) pro tento soubor jako celek 3,77 b) pro hypotetic. „standardizovaný individuální soubor o 500 alx s A/S3 = 21,63: 1,63
Alx 21 básníků	5355	A/S3 = 18,5	A/S3 = 22,43 (autorství viz alx 17 autorů)	b) pro [...] s A/S3 = 22,43: 2,02
Hořejšího alx v	255	A/S3 = 18,5	A/S3 = min. 27,06 (pravděpodobněji	Konfrontace minima: 3,02

překlady Corbièrovy skladby Hrbáč Dvouštrán ze Žlutých lásek			27,95, max. 28,35)	
Hořejšího mužský alx v překlady Corbièrovy skladby Hrbáč Dvouštrán ze Žlutých lásek	162	A/S6 = 19,0	A/S6 = min. 30,86 (pravděpodobněji 32,10)	Konfrontace minima: 3,23
Hořejšího alx v překlady Corbièrových Žlutých lásek	327	A/W4 = min. 71,2	A/W4 = 60,06	Konfrontace s minimální hodnotou očekávání: 4,00
Hořejšího alx v překlady Corbièrových Žlutých lásek	327	A/W1 = min. 75,0	A/W1 = 69,42 (nejméně 68,50, nejvýš 69,72)	Konfrontace zjištěného maxima s očekávaným minimem: 2,02
Hořejšího verš dřív považovaný za alx v překlady Corbièrovy básně „Tohle...“ ze Žlutých lásek Hořejšího verš dřív považovaný za alx v překlady Corbièrovy básně „Renegát“ ze Žlutých lásek	32/500	A/W1 = min. 76,0	A/1. Slabika = 84,37	Konfrontace s očekávaným maximem (při extrapolaci): 4,83

